חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת יד

דף נ"ז

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- **א** **עזר ללימוד הר"ן** – להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- **ב** **קושיות פשוטות** – ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- **ג** **עומק הדף** – להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- **ד** **הלכות הדף** – נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- **ה** **סוגיית הדף** – בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

מתני' בדבר שזרעו כלה. בקרקע וגדל כגון חטה וכיוצא בה דהייגו גידולין גמורין: **אבל בדבר שאין זרעו כלה.** כגון הטומיס והבצלים שאינו כלה בקרקע אלא שרבה וגדל בגופו: **אפילו גידולי גידולין אסורין.** דכגופייהו דמו: **מעשה ידיך עלי.** ונתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה הואיל ואמר עלי אסור בחילופיהן וכו' אבל כי אמר שאיני טועם משמע מהן גופן איני טועם הלכך מותר בחילופיהן ובגידוליהן אם זרעו ונמתו: **שאת עושה איני אוכל עד הפסח.** דאמר הכי קונם עלי מה שאת עושה שאיני אוכל ממעשה ידיך עד הפסח או שאמר קונם שאת עושה שאיני מתכסה מכל מלאכתך עד הפסח: **מותר לאחר הפסח.** שהרי לא נדר מכל מה שתעשה אלא עד הפסח(ג): **אפי' אחר הפסח אסור.** לאכול ולהתכסות מכל שעושה לעולם שהרי לא קבע בו זמן: היה עומד בנדר ואמר קונם שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך מעכשיו עד החג הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח:

מתני' קונם פירות האלו עלי קונם הן על פי קונם הן לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן ובגידוליהן שאני אוכל ושאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי קונם הן על פי קונם הן לפי אסור בחילופיהן ובגידוליהן שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין שאת עושה איני אוכל עד הפסח שאת עושה איני מתכסה עד הפסח עשתה לפני הפסח מותר לאכול ולהתכסות אחר הפסח שאת עושה עד הפסח איני אוכל ושאת עושה עד הפסח איני מתכסה עשתה לפני הפסח אסור לאכול ולהתכסות אחר הפסח שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח לאחר

כגידוליהן דמו נמו דוקא בחומר אלו דבכל איסורי הנאה נמי אסירי חילופיהן וכיון (להאי מו דלמא) דאלו נמו דוקא כי נימא נמי דמשום כוונת הנודר הוא משמע דאלו נמו דוקא דהוה הדין באוסר בכלל דהא רמי בר חמא נמ לא אסתפק באלו אי נמו דוקא אי לא נמו דוקא יש לי לומר דלעולם אלו דוקא ואפילו נימא דטעמא משום דחילופיהן כגידוליהן דמו משום דהוה טעמא נמ סגי אנא נאסרן על המנליף עצמו אבל נאסרן נאחר נמ ומתני' פכיח ומני אסור בחילופיהן ובגידוליהן אפילו החליפן אחר והאי איסורא על כרחין משום אלו הוא דהא תנופי איסורי הנאה כשהחליפן אחר נמ אסירי ורמי בר חמא נעיל הכי קאמר פשיטא לי דכשהחליפן אחר משום אלו מתסר הלכך דוקא נודר אסור אבל מודר נמ מיהו הא מיבעיא לי החליפן הוא אי מתסרי חליפין דוקא משום אלו דיימא דדוקא גבי נודר אבל מודר נמ כי היכי דאמר כשהחליפן אחר אי נמ דלמא נהי דכשהחליפן אחר אסירי דוקא משום אלו כשהחליפן הוא נמ נריך אלו דטעמא משום דחילופיהן כגידוליהן דמו נמ שנא נודר ול"ש מודר ודקתני תנא אלו משום החליפן אחר נקט ליה דבנאתו אלו נמ מתסר בחילופיהן כן נראה לי וכבר כתבתי מזה למעלה: **שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן.** דיהי דשאני אוכל שאני טועם מפיס איסורא אפי' הכי נמ מיתסר בחילופיהן ובגידוליהן דהא כי אכיל חליפין וגידולין נמ טעים הנהו פירות דאסר עליה: **בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין.** אכולה מתני' קאי הכ"ק מאי דאמרי' בריסא אסור בגידוליהן דמשמע דוקא בגידוליהן מתסר אבל בגידולי גידולין שרי הני מילי בדבר שזרעו כלה דבכי האי גוונא הוי דבגידולין דאסורים מיתסר דאע"ג דליכא מידי ממאי דאסר בגידולין דהא זרעו כלה אפי' הכי נמ גרעי גידולין מחליפין דחליפין נמי אע"ג דליתי בהו מידי ממאי דאסר עליה אפי' הכי אסירי מיהו בגידולי גידולין שרי דכיון דבדבר שזרעו כלה בחליפין דמו כי היכי דחליפי חליפין מותרין כדמוכח לעיל בהסותפין גבי מכרן וקדש בדמיהן מקודשת ה"נ גידולי גידולין שרי ומס"ה קתני ובגידוליהן דמשמע אבל גידולי גידולין נמ משום דמייתי בדבר שזרעו כלה וכן נמי סיפא דשאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן דוקא בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה בין בריסא בין בסיפא אפילו גידולי גידולין אסורים משום דכיון דאין זרעו כלה הרי בגידולי גידולין הללו מעורב בהן מן האיסור הרי אסון ונדרים הוה להו דבר שיש לו מתירין כדאמרי' בגמרא וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל: **האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי וכו' אסור בחילופיהן ובגידוליהן.** אסמועינן רבותא דמיירד פירותיו של פלוני כי הכא דיחד מעשה ידי אשתו כאומר אלו דמי ומתסר בחילופיהן ובגידוליהן ולא תקשי לך מעשה ידיה דבר שאין בו ממש הוא דליכא לאוקמה באומר קונם ידיך למעשיהם אי נמי מעשה ידי אשתו לאחר שתעשה דבר שיש בו ממש הוא מיהו כתב הרב רבי יונה ז"ל דלא מתסר אלא בכנגד מעשה ידיה אשר אשתו טוחנה ואפתה ומכרה לחם להיות מעות שכנגד טחינה ואפיה שלה ודכנגד חטים שלו: **שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן.** בהך סיפא נמי אשמועינן רבותא טפי ממתניתין קמייתא דאע"ג דאמר אלו כיון דאסיק דבוריה בשאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן דהא מעשה ידי אשתו כאלו דמי וכדכתיבנא ואפילו הכי קתני עלה שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן דשאני אוכל שאני טועם לא מסתייה דלא מפיס איסורא לגבי חליפין וגידולין כי לא אמר אלו דאדרבה שרי בהו כי אמר אלו משום דבחליפין וגידולין ליכא טעמא דאיסורא הלכך כי אסיק דבוריה שאני אוכל שאני טועם למשריגהו אתא והייגו רבותא דהאי שאני אוכל דהך מתני' טפי משאני אוכל דמתני' קמייתא דשאני אוכל דרישא לא קאי אאלו ואי' לדבר בפרק הנודר מן המבושל (נעיל דף נב:) בעי למפשטו בעיין דשאני אוכל דוקא מדקתני מותר בחילופיהן ובגידוליהן דמשמע הא ביולא מהן אסור ואם איתא דשאני אוכל דרישא קאי אאלו היכי פשטיגן מינה שאני הכא דאמר אלו אלא ודאי כדאמרן: **שאת עושה איני אוכל** עד הפסח וכו' מותר לאכול ולהתכסות לאחר הפסח. דלא מספקינן דלמא עד הפסח קאי על שאת עושה ואיני אוכל לעולם קאמר דאי הכי הוה ליה למימר שאת עושה עד הפסח איני אוכל כדקתני סיפא ומדלא קאמר הכי משמע דעד הפסח אאכילה קאי (נמי)(ג): **שאת נהנית לי עד הפסח וכו'.** הך מתני' פריסנא לה לעיל בפרק ואלו מותרין (דף טו.) גרב יהודה כדאית ליה וגרב נחמן כדאית ליה:

גמ'

מסורת הש"ס

גמ' (א) נעיל מז. נב: נקמן עט. (ב) נעיל טו. ר"ן (ג) רש"ל מ"ז

הגהות הב"ח

(א) **במשנה שאיני** אוכל כל"ל וכן בכל העמוד: (ב) **רש"ל** ד"ה מותר וכו' עד הפסח הס"ד ואח"כ מ"ה **אסור לאכול** ולהתכסות אחר הפסח אפילו אחר הפסח וכו' מכל מה שעושה:

פי' הרא"ש

מתני' קונם פירות האלו עלי כו' אסור בחילופיהן ובגידוליהן. אם החליפן לבתחלה אסור המחליף בדמיהן מדרבנן אסרו דמי כל אסורי הנאה וגדולי קונם אסורים כגדולי הקדש והוא הדין אפי' לא אמר אלו דכיון דאמר קונם ולא הזכיר אכילה אסר עצמו בחליפין וגדולין והא דקאמר אלו משום דבעי למימר ובגידוליהן דאי חסר עצמו בכל הפירות מאי נפקא מיניה בגידולין של אלו בלאו הכי אסר עצמו בכל הפירות שבעולם אי לאו דאמרי בגדולין קודם שהגיעו לכלל פירות: שאני אוכל שאני טועם כו'. דלא אסר עליו אלא אכילה וטעימה מהם: אבל בדבר שאין זרעו כלה. כגון בצלים וכיוצא בהם אפילו גדולי גדולין הוו כמו גוף האסור כיון שאין הזרע כלה: קונם מעשה ידיך עלי. אסר כל מה שהיא עושה ומכינה לו לאכול ואם נטעה אילן הגידולין אסורין: שאת עושה איני אוכל עד הפסח כו' מותר לאכול ולהתכסות אחר הפסח. שלא אסר על עצמו מעשה ידיה כי אם עד הפסח לא אמרינן עד הפסח לא קאי כי אם על שאת עושה אבל איסור אכילה וכיסוי הוא לעולם: שאת נהנית לי עד הפסח אם הולכת את לבית אביך עד החג. היה עומד אחר החג ואסר עליה הנאתו עד הפסח אם תלך לבית אביה עד החג:

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ה מהל' נדרים הל' יג טוש"ע י"ד סימן רנז סעיף ח:

כה ב מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעי' ב:

כו ג מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעי' ג:

כז ד (מיי' פ"י מהל' נדרים הל' יב) טוש"ע י"ד סימן רכ סעיף כא:

כח ה מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף נב:

פניני רש"י

שאת נהנית לי עד הפסח אם תולכת את לבית אביך עד החג. ...כגון דקאי בחלב ואמר קונם תהא הנאתי עליך מאכל ומשקה עד הפסח אם תלכי לבית אביך מכאן עד החג עד סוכות:

(נעיל טו. ד"ה קונם)

תוספות

קונם פירות האלו עלי ולא גרסי' פירות אלו:

אסור בחילופיהן ובגידוליהן. דכיון דהזכיר קונם סתם ולא הזכיר אכילה אסר עצמו בין בחילופיהן בין בגידוליהן:

שאני אוכל שאני טועם. לא אסר עצמו אלא בגוף הפירות:

בדבר שזרעו כלה. הגידולין הוו בגוף אחר:

אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין. כגון בצלים שאין הבצל כלה אלא מוסיף אחרים עליו הלכך גידולין כגופן:

האומר לאשתו קונם מעשה ידיך. פי' אם תעשה לי מאכל אסור בחלופיהן אם הכינה לו מאכל החליפן בפירות. בגידולין פי' בגידולי פירות שלקח מן החליפין:

שאני טועם מותר בחילפין. שלא אסר עצמו אלא מהם אבל בדבר שאין זרעו כלה אסור בגידולי גידולין ומשכחת לה כגון שנטע אילן או זרע דבר שאין זרעו כלה ונמצא שהגידולין אסורין עליהן דהיינו כמו מעשה ידיה והלכך גידולי גידולין אסורין בדבר שאין זרעו כלה אבל בדבר שזרעו כלה הגידולין אסורין וגידולי גידולין מותרין:

קונם שאת עושה איני אוכל עד הפסח. ממה שאת עושה ראשמועינן דלא תימא דה"ק איני אוכל מכל מה שתעשה עד הפסח לעולם וכן כולם אשמועינן הכי:

שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג. עומד בחודש אחד לפני הפסח ואמר קונם שלא תהא נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך מעכשיו ועד החג והלכה לפני הפסח אסורה עד הפסח כלומר אם הלכה לבית אביה:

לסיכום על החלקים שבר"ן שהם פלפול ולא פירוש ראה להלן page 18

גמ' איש כפר ימא. שהיה דר בכפר שהיה עומד על שפת הים: **העלה בידו.** העלה שלה זו בפיו כדמתרגמינן ובידו לקפה ובפומיה ממלא (ישעיהו ו)[א]: **ורבו גדוליו על עיקרו.** לו רבייה בלחוד קאמר אלא רבייה שכיולא בה במידי דאתי מעלמא היה בה כדי לבטל את האסור מיהו בגדולין מספקא ליה לי גדולי היתר מעלין את האיסור או לא

ונ"ל דעיקר ספיקיה לי אמרינן דגדולין כיון שנמשכין ויולדין מן העיקר שאינו בלה לי הוו להו כעיקר ואסירי לי הוו להו כהיתר ומעלין את האסור ודין הוא דהוה ליה למיבעי גידולין עצמן שרו או אסירי מיהו הא בהא תליא דאי גידולי היתר מעלין את האיסור פשיטא דשרו ואי אין מעלין פשיטא דאסירי דאי שרו היו מעלין כך נראה בעיני ובסמוך תראה מה שהזקיקני לפרש כך: **בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר.** כלומר דלא הוי תרומה דאתו גידולין ומבטלין עיקר מיהו עכל הוי להא בטלו גדוליו את העיקר ודקאמרינן מותר לומר דפקע שם תרומה מיניה ושרי באכילת ערלי: **שביק מר תרין.** רבי יוחנן ורבי יוחנן דסבירא להו דלא אתו גידולין ומבטלין עיקר: **ילדה שסיבכה בזקינה.** ילדה שלא עברו עליה ג' שנים וקללה והרכיבה בנטיעה זקנה שעברו עליה ג' שנים ובה פירות שאילו לא היו בה פירות אמרינן בפרק משוח מלחמה (סוטה מג:) דילדה שסבכה בזקנה בטלה: **אע"פ שהוסיף מאתים אסור.** אע"פ שהוסיפו אותן פירות בגידולין מאתי' על מה שהיו קודם שסבכה אסור אע"ג דגידולין של היתר מזקנה קאתו ויקיימא לן ילדה שסבכה בזקנה בטלה אפילו הכי כיון שפירות הללו כבר היו בה קודם שסבכה אין גידולין שבהם מבטלין עיקר: **אף על פי שנעקר הכרם.** וגדל אח"כ בהיתר אסור אלמא גידולין כיון שמן העיקר הם יוצאין הרי הם כמוהו וגבי שביעית נמי לא שנא: **שתקנה.** שהפרים תרומתה ומעשרותיה: **וזרעה.** לפי שיש בתותה ליטרא כמה בצלים והוא נוטעה אילך ואילך ושייך בה לשון זריעה: **מתעשרת לפי בולה.** לפי הגידולין והעיקר אלמא אתו גידולין הממוידין ומבטלין את העיקר הפטור ואף על גב דלעיל בסמוך אמר רבי אבהו משמיה דרבי יוחנן דילדה שסבכה בזקנה ובה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים אסור דאלמא לא אתו גידולין ומבטלין עיקר אמורתי ניהו ואליבא דר' יוחנן: **דלמא לחומרא שאני.** לעולם אימא לך דמדינא לא אתו גידולין ומבטלין עיקר דאדרבה הרי הם כמוהו אלא דהכא משום חומרא בעלמא אמרינן דמבטלין

ומה שפרשתי לא קשיא לן הא דמקשו הכא הא חומרא דאתי לידי קולא הוא דאי מעשר מינה ובה דלמא מעשר מן העיקר על הגידולין והוי מן הפטור על המיוב ואי מעשר עליה ממקום אחר הוה ליה מרבה מעשרותיו דלא קשיא כלל דהואיל דאין גידולין מעלין את העיקר הוו להו גידולין כעיקר כיון דמיניה רבו והך ליטרא עיקרה וגידולה פטירי מדינא וכי מעשר מינה ובה ליכא למימס כלל: כל

(א) לאחר הפסח בבל יחל [א] **שאת נהנית לי עד החג אם הולכת את לבית אביך עד הפסח הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג ומותרת לילך אחר הפסח: גמ' האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי קונם הן על פי קונם הן לפי וכו': ישמעאל איש כפר ימא ואמרי לה איש כפר דימא העלה בידו בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו והכי קא מיבעיא ליה גידוליו היתר ועיקרו אסור** (ב) **כיון דרבו גידוליו מעיקרו אותן גידולי היתר מעלין את האיסור או לא אתא לקמיה דרבי אמי לא הוה בידיה אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא** [ב] **פשט ליה מן הדא דאמר רבי חנינא תריתאה אמר רבי ינאי** [ג] **בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר א"ל ר' ירמיה ואיתימא רבי זריקא** [ד] **שביק מר תרין ועביד כחד מאן נינהו תרין** [ה] **דא"ר אבהו א"ר יוחנן** [ו] **ילדה שסיבכה בזקינה ובה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים אסור** [ז] **וא"ר שמואל בר רבי נחמני א"ר יונתן** [ח] **בצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם אסור הדר אתא לקמיה דר' אמי ופשיט ליה מן הדא דאמר** [ט] **ר' יצחק אמר ר' יוחנן** [י] **ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי בולה אלמא אותן גידולין מבטלין עיקר דלמא לחומרא שאני אלא מן הדא דתניא רבי שמעון אומר כל**

הלכה אחר הפסח. והרי היא נהנית ממנו קודם הפסח ונמצא עובר בלא יחל דברו במה שנהנית ממנו קודם הפסח שהרי הוא הדיבור על הפסח: **ומותרת לילך אחר הפסח.** שהרי לא הדיבור אלא עד הפסח: **גמ' העלה בידו בצל.** בריתא היא אינעי' היא לאינעיא בני מדרשא: **שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית.** איכא דאמרי שעקרו גדל בשביעית ונתגדל (ג) עד שרבו גידוליו על עיקרו: **וקא מיבעיא ליה הכי.** גידוליהן איתיהו היתר שגדלו בשמינית ועיקרו אסור בהנאה שהרי גדל בשביעית וחייבין בביעור (ד) וכיון דרבו גידוליו על עיקרו שהיו יותר מן העיקר אותן גידולי היתר מעלין את האיסור ומבטלין את האיסור כולו או לא: **מותר.** דגידולי היתר מבטלין את האיסור והכא נמי לא שנא: **ילדה.** של ערלה: **שסיבכה.** שהרכיבה בתוך אילן זקן של היתר והיו בה פירות הערלה: **ואע"פ שהוסיפה.** פירות לאחר שהרכיבה מאתים תלקים יותר ממה שהיה בשעת הרכבה אע"ג דשאר ערלה בטלה במאתים(ה): **אסור.** אלמא דלא אתו גידולין דהיתר ומעלין את האיסור: **ופשט ליה מן הדא.** דמותר דהווין נמי תרין: **ליטרא.** ממש של בצלים: **שתיקנה.** שעשיה כהלכתה וזרעה וגדלה: **מתעשרת לפי בולה.** אע"פ שכבר עשר מן העיקר והעיקר קיים ואינו כלה צריך להפרים מן הגידולים ומן העיקר לפי שבטלו גידולים את העיקר (ו) הכא נמי ההוא בצל שהעלה ישמעאל גידולין מבטלין את העיקר: **דלמא לחומרא שאני.** כגון הכא גבי ליטרא בצלים דלחומרא קאמר דצריך לעשר משום דגדולין מבטלין את העיקר אבל נקולא כגון בעיא דישמעאל דהוי להתיר לא אמר: כגון

גמ' (ה) במשנה אחר הפסח בלא יחל דברו שאת נהנית לי (ד) גמ' ורבון גידוליו על עיקרו: (ג) רש"י ד"ה שעיקרו וכו' ונתגדל בח' עד שרבו: (ד) ד"ה וקא מיבעי' וכו' ומיימן בביעור הס"ד ואמ"כ מ"ש וכיון וכו' האיסור בטלו לא לא הס"ד: (ה) ד"ה ואע"פ וד"ה אסור הל"ל: (ו) ד"ה מתעשרת וכו' אם העיקר והכי נמי:

הגהות

ר"ן ד"ה אע"פ שהוסיף מאתים. אע"ג דגידולין של היתר דמזקנה קאתו דמי"ל כו'. כל"ל: (רש"ס)

ד"ה וזרעה. שייך בה לשון זריעה. כל"ל בלא וי"ו: (רש"ס)

תורה אור

ר"ן א) וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצְפָּה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: (ישעיהו ו, ו)

פי' הרא"ש

לאחר הפסח בלא יחל דבור. אם הלכה לאחר הפסח עוברת בבל יחל למפרע על מה שנהנית ממנו קודם הפסח: **גמ'** איש כפר ימא. היה בכפר שעל שפת הים: כפר דימא כך שם העיר: העלה בידו בצל. הלכה זו כדאמרי' בגיטין (דף סו:) זו הלכה העלה חנניה איש כפר אונו: גידוליו

מסורת הש"ס

גמ' א) [בכורות מב:] **ב)** סוטה מג: ע"ש מנחות סט: **ג)** מנחות סט: **ד)** שם ע.

הגהות הב"ח

(א) במשנה אחר הפסח בלא יחל דברו שאת נהנית לי:

(ב) גמ' וכיון דרבו גידוליו על עיקרו:

(ג) רש"י ד"ה שעיקרו וכו' ונתגדל בח' עד שרבו:

(ד) ד"ה וקא מיבעי' וכו' ומיימן בביעור הס"ד ואמ"כ מ"ש וכיון וכו' האיסור בטלו לא לא הס"ד:

(ה) ד"ה ואע"פ וד"ה אסור הל"ל:

(ו) ד"ה מתעשרת וכו' אם העיקר והכי נמי:

הגהות

ר"ן ד"ה אע"פ שהוסיף מאתים. אע"ג דגידולין של היתר דמזקנה קאתו דמי"ל כו'. כל"ל: (רש"ס)

ד"ה וזרעה. שייך בה לשון זריעה. כל"ל בלא וי"ו: (רש"ס)

תוספות

לאחר הפסח. אם נהנית לפני הפסח משלו הרי היא בכל יחל שהרי תלה שלא תלך:

שאת נהנית לי עד החג אם את הולכת עד הפסח. והיא עומדת בחדש אחד לפני הפסח:

הלכה לפני הפסח אסורה להנות משלו עד החג ומותרת לילך לאחר הפסח. דבשלא הלכה לפני הפסח לא חל הנדר כלל:

כפר ימא. יושב על שפת הים:

כפר דימא. שם הכפר:

העלה בידו בצל. שגדל בשביעית ועקרו בשביעית ויש לו דין פירות שביעית לענין ביעור ושאר דינין:

ונטעו בשמינית. שכן דרך נוטעי בצלים שנוטע אחד והרבה גדלים ממנו והוא אינו כלה:

והכי קמיבעיא לי. גידולי היתר הם דלא גזרו על גידולי שביעית להיות שביעית כמו שגזרו על גידולי תרומ' שבתרומה החמירו משום גזל השבט ועיקר אסור בפירות שביעית מי [אתו] גידולי היתר דמעלין את האיסור או לא דהני דמקאורייתא בטל ברוב שמא חכמים החמירו כיון דעיקר חשוב ולא בטל ומדרבנן הוא דמיבעיא ליה דהקשה הרב ר' אליעזר ממץ אמאי לא הוי זה זה גורם ומותר שהקרקע שהיא היתר והעיקר שהוא איסור גורמין לגידולין ותירץ דסבר זה זה גורם (מותר) [אסור] וקשיא להר"ם דהכא חד גורם הוא דקרקע לא חשבינן לה לגורם דהאמר פרק אלו טריפות (דף נח.) [ומודו] בביצה טריפה שהיא אסורה בדספנא מארעא דחד גורם הוא והטעם משום דגורם דקרקע אינו מינו ואינו דומה לגורם דתרנגולת ולכך לא חשיב זה זה גורם דדוקא גבי שאור של חולין ושל תרומה וכן גבי זבל של עבודת כוכבים דדמי אהדדי ולכן פפרש הר"ם דלא שייך זה זה גורם [אלא] היכא דגורם דאיסור דהיינו עיקר מתבטל הוא בגידולים ואינו בעין שאינו ניכר לא שייך זה זה גורם וכן בשאור של תרומה מיירי שהוא בעין: **בצל של תרומה שנטעו.** ולקמן מוקי לה בבצל דגידולי תרומה דגידולי גידולין מותרין: **ורבו גידולים על עיקרו מותר.** אלמא גידולי היתר מעלין עיקר דאיסור ואע"פ שאין זרעו כלה כמו בצל: **ילדה שסיבכה בזקנה ובה פירות.** שהם ערלה אע"פ הוסיף במאתים הפירות דעיקר חשוב ואינו בטל בתוספת היתר דכל התוספת דמסיבוך יאילך מותרים דבטל בזקנה גם אילו לא היה בה פירות וסיבכה תהיה מותרת שפתבטלה בזקנה (אחר) [אלמא] גידולי היתר אין מבטלין עיקר של איסור: **בצל שנטעו בכרם.** ונאסר כדין כלאי הכרם ונעקר הכרם דהשתא מותרין כל הגידולין: **אסור.** אפילו הוסיפו מאתים על העיקר אלמא דעיקר האסור אינו בטל דשביעית אינו בטל אלמא (אי) איכא [תרין] דאמרי דגידולי היתר אין מבטלין לעיקר דאיסור: **ליטרא בצל שתיקנה.** פירוש שעישרה מתרומות ומעשרות וזרעה: **מתעשרת לפי בולה.** ולא אמרי' דליטרא א' שעם הגדולין היה מן העיקר שהרי אין זרעו כלה וכבר היא מתוקנת משום דגידולי איסור מבטלין העיקר ה"נ נימא דגידולי שמיטין מבטלין עיקר של שביעית: **דלמא התם לחומרא.** דגידולי איסור מבטלין היתר אבל של היתר שמא לא יבטלו איסור:

כגון טבל. שיש לו מתירין שמתקנו ומיתר ומעשר (ו) והקדש יש לו מתירין על ידי פדייה והקדש עומר מתירו לכהי לפיכך בחלקם לא בטלי דהא אפשר להי בתקנתא: **נתנו בהם חכמים שיעור.** דתרומה בטלה במאה וערלה במאתים: **השביעית אוסרת כל שהוא במינה.** שאם נתערבה שאה של חטין של שביעית בחלקם של היתר אינה בטלה: אמר **להם אף אני לא אמרתי.** שיהא שביעית אוסרת במינה כל שהוא: **אלא לביעור.** שאם נטל בגל של שאית ונטעו בשביעית והוסיפה כל שהוא אותו כל שהוא מבטל את העיקר ומתייב כולו בביעור (ז) דמולאי שביעית: **אבל לאכילה.** שאם נתערבו פירות שביעית בפירות שמיטית לאחר שנתחייבו בביעור ולא ביערן דהשתא קיימי באיסור אכילה אינה אוסרת אלא בנותן טעם ואם אין בה בנותן טעם מתבטל ומדקתני לא אמרתי אלא לביעור דגידולין מבטלין את העיקר התם נמי בשביעית של ישמעאל גידולין מבטלין את העיקר: **הא נמי לחומרא.** דהא דאמר לענין ביעור דגידולין מבטלין את העיקר היינו נמי לחומרא שכולן חייבין בביעור העיקר והתוספת אבל בעיא דישמעאל להיתר היא: **בצלים.** של ששית שירדו עליהם גשמים בשביעית ונמחו מאיליהן בלא נטיעה: **אם היו עלין שלהן שחורין.** שממת שלמתו (ג) יש להן כח עוד ליגדל אסורין דודאי ממי שביעית וגידולין מבטלין את העיקר: **חוריקו.** שהן כמו כמושין יריקין והכסיפו פניהם מותרין שלא גדלו כלום בשביעית: **אם יכולין ליתלש.** מן הקרקע בעלין שלהן שכל כך יש להן כח בעלין שלהן שכשאוחז בעליהן שומט עיקרו עמו מן הקרקע אסורין דאשיבי גידולי שביעית: **כנגדן למוצאי שביעית מותרין.** שאם (ד) של שביעית ונמחו בשמיטה ויש להן כח בעלין מותרין דגידולי היתר מבטלין העיקר של איסור והייטו להיתר כגון הך בעיא דישמעאל ומהא פשטה: **ודלמא.** לעולם אין גידולי היתר מבטלין את האיסור והכא היכי דמי במדוכנין כלומר אי דקתני וכנגדן למולאי שביעית מותרין כגון שהודכו שכתשן במדוכה לתיתנה לעיקרן בעייהו אבל בבעיא דישמעאל דאיתיה לעיקר בעין איכא למימר דלא בטלי: בתשיות

ולדמא הא נמי לחומרא שאני דתרי תומרי מתמרינן בה ואיכא טוסקי דגרסי אף אני לא אמרתי אלא לביעור והייטו הך דהכי קאמר להו רבי שמעון לא תוסביתו לי מהך מתניתין דשביעית דהרי היא כאילו אומרת בפירוש אף אני לא אמרתי אלא לביעור: **אלא מן הדא פשטה דתניא בצלים שירדו עליהם גשמים.** בשביעית ונמחו אם היו עלין שלהן שחורין אסורין. לאו שחורין ממש אלא נוטים לשחרות שזה מוכיח שגדולן יפה ומקרקע שביעית נתגדלו ולפיכך אסורין: **חוריקו מותרין.** שכיון שהם ירוקים לאו מחמת יניקת הקרקע נתגדלו אלא מחמת הבצל עצמו: **אם יכולין ליתלש בעלין שלהם אסורין.** דבכי האי גוונא מוכחת מילתא שיניקתם יפה: **וכנגדן למוצאי שביעית מותרין.** משום דבעלין הללו ודאי רבו גידולין על עיקר הבצל המעורב בהן כך נראה בעיני אלמא אין גידולין נמשכין אחר העיקר דאדרבה מעלין אותו: **ודלמא במדוכנין.** שדן ושחק הבצלים וכיון דמדוכנין ניתנו גריעי ולא ממשכי גידולין בתייהו

המנכש

כל דבר שיש לו מתירין בגון טבל ומעשר שני והקדש וחדש לא נתנו בהן חכמים שיעור וכל דבר שאין לו מתירין בגון תרומה ותרומת מעשר וחלה וערלה וכלאי הכרם נתנו בהם חכמים שיעור אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו בה חכמים שיעור דתנן השביעית אוסרת כל שהוא במינה אמר להן אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנותן טעם ודלמא הא נמי לחומרא שאני אלא מן הדא פשטה דתנן בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו אם היו עלין שלהן שחורין אסורין הוריקו מותרין ר' חנניא בן אנטיגנוס אומר אם יכולין ליתלש בעלין שלהן אסורין וכנגדן למוצאי שביעית מותרין דגידולי היתר מעלין את האיסור ודלמא במדוכנין אלא מן הדא דתניא

המנכש

כל דבר שיש לו מתירין בגון טבל. שנתערב במולין ויש לו מתירין שיכול להפרים ממקום אחר ומעשר שני והקדש יש להם היתר בפדייה: **וחדש.** שהעומר מתירו: **לא נתנו בהם חכמים שיעור.** שאוסרים בכל שהוא במינן מיהו שלא במינן בנותן טעם כיון דהשתא אסירי כמו שכתבתי למעלה (ב) ובפרק בתרא דמס' ע"ז (ד) יהיב טעמא אחרינא לטבל דלא בטיל משום דכתתירו כך איסורו: **וכל דבר שאין לו מתירין בגון תרומה ותרומת מעשר וחלה.** לאו דאינו מתירין בגון אחר אלא שאין לו מתירין כיון דליכא מאן למיעבד הכי לא מיקרו דבר שיש לו מתירים כדאמרינן לקמן: **נתנו בהם חכמים שיעור.** שאפי' נתערבו במינן בטלין תרומה ותרומת מעשר וחלה במאה ערלה וכלאי הכרם במאתים ובשאינן מינן כולן בששים: **השביעית אוסרת בכל שהוא במינה.** אין מתערבת פירות היתר בשל שביעית בין בגידולין בגון בצל ששית שנטעו בשביעית: **אמר להם אף הם לא אמרו אלא לביעור.** אף הם לא אמרו שהשביעית אוסרת בכל שהוא במינה אלא לענין שצריך לאכול התערובת קודם הביעור כיון שאפשר לאכלו ה"ל כדבר שיש לו מתירין: **אבל לאכילה.** כלומר אם נתערבו לאחר הביעור שאם יהו אוסרים תערובתן לא הרו באכילה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם אלמא גדולין אינן ממשכין אחר העיקר להיות כמוהו דל"ה היאך תאסור שביעית בגידוליה אלא ודאי אין גידולין בעיקר הלכך מעלין והרי אתה רואה דשביעית לן דאי אין מעלין על כרחך גידולין בעיקר דאי לא היכי פשיט דמגדולין אסורין מעלין אלא ודאי כדפרשינן לעיל ודאי ליה דלמא הא נמי לחומרא אבל מדינה לעולם אימא לך שהגידולין הרי הן בעיקר הלכך אין מעלין אותו להתירו. ונראה בעיני דלפי עד גב דלעיל דאינן דלמא לחומרא בעינן למפשטה מהא דסליק אדעתין דליכא למידמי כי האי גוונא משום דבשלמא לעיל ליכא אלא חדא תומרא דמתמרינן דגידולין כמאן דאתו מעלמא דמי אבל הכא אי לא אמרינן לחומרא שאני מתמרינן תרי תומרי חדא לביעור כיון דכיש לו מתירין דמי אוסרת בכל שהוא והא חומרא בעלמא הוא ועוד דגידולין שאינן דין לאסור אפילו בכמה יאסרו בכל שהוא ואפילו הכי דחייה דלמא הא נמי לחומרא שאני דתרי תומרי מתמרינן הא דאיכא טוסקי דגרסי אף אני לא אמרתי אלא לביעור והייטו הך דהכי קאמר להו רבי שמעון לא תוסביתו לי מהך מתניתין דשביעית דהרי היא כאילו אומרת בפירוש אף אני לא אמרתי אלא לביעור: **אלא מן הדא פשטה דתניא בצלים שירדו עליהם גשמים.** בשביעית ונמחו אם היו עלין שלהן שחורין אסורין. לאו שחורין ממש אלא נוטים לשחרות שזה מוכיח שגדולן יפה ומקרקע שביעית נתגדלו ולפיכך אסורין: **חוריקו מותרין.** שכיון שהם ירוקים לאו מחמת יניקת הקרקע נתגדלו אלא מחמת הבצל עצמו: **אם יכולין ליתלש בעלין שלהם אסורין.** דבכי האי גוונא מוכחת מילתא שיניקתם יפה: **וכנגדן למוצאי שביעית מותרין.** משום דבעלין הללו ודאי רבו גידולין על עיקר הבצל המעורב בהן כך נראה בעיני אלמא אין גידולין נמשכין אחר העיקר דאדרבה מעלין אותו: **ודלמא במדוכנין.** שדן ושחק הבצלים וכיון דמדוכנין ניתנו גריעי ולא ממשכי גידולין בתייהו

מסורת הש"ס

גמ' (ו) שביעית פ"ז מ"ז ג) [שם פ"ו מ"ג] לקמן נט. ר"ן ג) [נב. ד"ה וקשיא] ד) [לף עג: ע"ש בתוספות ד"ה טבל]

הגהות הב"ח

(ו) רש"ל ד"ה כגון וכו' ומעשר שני והקדש וכו' ולהכי אפילו:

(ז) ד"ה אלא וכו' למוצאי שביעית:

(ג) ד"ה אם היו עלין וכו' שלמתו מן הקרקע יש להן כח:

(ד) ד"ה כנגדן למולאי וכו' שאם היו של שביעית:

הגהות הגר"א

[ו] גמ' (אף אני) תא"מ:

גליון הש"ם

גמ' ואלא שביעית אין לה מתירין. קשה לי עדיין יקשה הא יין נסך דאין לו מתירין ואסור במינו כמשהו. ומשום תמץ ליכא קושיא כל כך דיש לומר דמה דגם כאינו מינו כמשהו לא מיבע אבל מיין נסך קשה תא"ע:

הגהות

ר"ן ד"ה השביעית. בין בתערובות פירות **היתר בשל שביעית** כו'. כל"ל:

(רש"ס)

ד"ה אלא מן הדא פשטה דתנן בצלים. כל"ל:

(רש"ס)

פי' הרא"ש

כל דבר שיש לו מתירין. דכיון שיכול להתיר את האיסור שבו אמרו חכמי' דלא בטיל ודוקא במינו כגון טבל אם נתערב בחולין יש לו היתר לעשר עליו מעצין שאינו נקוב ומעשר שני להעלותו לירושלים או בפדיה: וכן ההקדש. בפדיה: וחדש. שהאיר המזרח מתיר: שביעית אין לה מתירין. כל מה שגדל בשביעית צריך לבער: דתנן השביעית אוסרת. אין זה

תוספות

כל דבר שיש לו מתירין בגון טבל. שנתערב בחולין דמצי מעשר עליו מדמאי או מעצין שאינו נקוב:

ומעשר שני. דאשר להעלותו ולאוכלו או לפדותו: **וחדש.** דהאיר המזרח מתיר: **וחקדש.** דאי בעי פריק ליה: **לא נתנו חכמים שיעור.** ואסורין בכל שהוא ואין להקשות דבפ' בתרא דע"ז (דף עג:) אמר דבטבל שלא במינו בנ"ט יי"ל דהא נמי דאמר שלא נתנו בו שיעור משום דיש לו מתירין היינו דווקא במינו אבל שלא במינו בטל וכן משמע לעיל גבי יין שהוא בנ"ט ואע"ג דהוי דבר שיש לו מתירין וא"ת פרק בתרא דמסכת ע"ז (פס) דקאמר חרץ מטבל ויין נסך דבמינו במשהו ופריך בשלמא עבודת כוכבים משום חומרא דע"ז אלא טבל מאי טעמא ומסיק כהיתרו כך איסורו פירוש דחיטה אחת פוטרת את הכרי ולימא טעמא משום דיש לו מתירין וי"ל דהתם בטבל שהלכו בעליו למדינת הים דאין לו מי יתירו אבל קשה למה לי טעם דיש לו מתירין תיפוק ליה משום דכהיתרו כך איסורו:

וכל שאין לו מתירין בגון תרומה. ולקמן מפרש אמאי הוי אין מתירין:

וערלה וכלאי הכרם נתנו בו חכמים שיעור. תרומה בק' ערלה וכלאים במאתים ומיירי

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' ט ופ"ח מהל' יו"ט הל' כ סמג לאוין קמא טוש"ע י"ד סי' קיג סעיף ו וטוש"ע י"ד סי' קכ סע"ב:

לו ב מיי' פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יג:

לז ג מיי' שם הלכה ח ופ"ז מהלכות שמיטה הלכה כב:

לח ד מיי' פ"ד מהל' שמיטה ויובל הל' כ:

במין במינו דבשאינו מינו אמרי' פ' גיד הנשה (חולין דף נ:) דדרומה בנ"ט: **דתנן השביעית אוסרת בכל שהוא.** והא דאיבעי' ליה לעיל אי גידולי דהיתר מבטלין לעיקר דשביעית י"ל דהכא מירי בדבר לח אבל ביבש לא א"נ שמא גידולי חשיבי ומבטלי עיקר: **אמר להם שביעית אינה אוסרת בכל שהוא אלא לביעור פירות.** פירש הרב רבי אליעזר כגון פירות ששית שנכנסו בשביעית וגדלו משהו וצריכין ביעור בפירות שביעית דגידולי איסור חשיבי ומבטלי לעיקר דהיתר אבל לאכילה כגון לאחר ביעור בפירות שביעית שנתערבו בפירות דהיתר אינו אוסר במשהו אלא בנותן טעם כשאר איסורין אלמא דגידולי אלמא דגידולי לעיקר דהיתר ה"נ נימא בבעיין דבצל דגידולי היתר מבטלי לעיקר דאיסור ודחי הא נמי לחומרא אלינן דגידולי שביעית מבטלין העיקר אבל להקל לא מבטלי גידולי דהיתר לעיקר דאיסור ומה שפירש אלא לביעור לענין פירות ששית שנכנסין בשביעית ק' להר"מ דתניא כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב ומפרשינן דמיירי בספיחי ששית הנכנסים בשביעית אלמא דגידולי שביעית אינן אוסרין במשהו ונראה דשמא התם מיירי שגמרו בששית ולא גדלו כלל בשביעית וספיחי כרוב אסורין כדמפרש שמא יקח מן העלין ויאמר מן האמהות לקחתי ועוד קשה להר"מ מהך דמעביר עצין נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור לא הוסיף מאתים מותר אלמא דגידולי איסור אינם אוסרים במשהו וכן מצינו בהך דבצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו הוריקו מותרין אלמא דגידולי שביעית אינם אוסרים במשהו לכך מפרש הר"ם דהכא מיירי בבצל שנעקר בששית ונטעה בשביעית ומכיון שהוסיף משהו נאסר כולו כמו כלאי הכרם דעיקרם נאסר דה"נ אמר התם זרעו מעיקרו בהשרשה כלומר כשתחלת זריעתו באיסור זרוע ובא הוסיף אין לא הוסיף לא והכי נמי תחלת זריעתו באיסור היתה מיהו [ו]יש ליישב דלביעור קשה דהיה לו לומר לגידולין אין לו זריעה: **בצלים.** של ערב שביעית: **וירדו עליהם גשמים.** בשביעית וצמחו: **אם עלין שלהם שחורין.** דדרכם להשחיר כשיורדין עליהם גשמים: **אסורין.** בדיורון שגדלו רובם בשביעית: **חוריקו.** לא גדלו רובם ומותרין: **ודלמא במדוכנים.** שדכו אותם

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר. אף בשלא הושחרו אב יכולין וכו' שגדלו כל כך אסורין בדיורון שגדלו רובם בשביעית: **וכנגדם למוצאי שביעית מותרין.** כלומר בצלים שבאים משביעית לשמיטת אלמא דגידולי היתר מבטלין לאיסור: **ודלמא במדוכנים.** שדכו אותם במדוכה בשביעית ולא חשיבי ובטלים בגידולין אבל היכא דלא דכו מיבעיא לן אי בטלי אי לא בטלי:

[ו] [ל"ל לגיעור קשה. יעב"ץ].

סיכום על החלקים שבר"ן שהם פלפול ולא פירוש:

דף נד.

ד"ה באומר ירק

הר"ן פסק כשיטת ר' עקיבא, וכתב סיכום קצר על היוצא לדינא לפי זה. ועוד הביא הר"ן מהלך חדש בביאור השקלא וטריא בגמ', וכתב סיכום על היוצא לדינא לפי המהלך השני.

דף נד:

ד"ה ולענין הלכה

הר"ן מסיק לדינא כר' עקיבא, ד'כל מילתא דממליך שליחא עלה מיניה הוא'. ועוד הביא הר"ן בשם הרשב"א, דהא דמבואר בגמ' דאם הקיז דם מותר בדגים, זהו דוקא באוסר בשר ביום הקזה לבד, אבל אם אוסר בשר לכמה ימים אסור בדגים, עיי"ש טעמו.

ד"ה ומסתברא

הר"ן כתב, דהנודר מן בשר אסור בבשר מליח, אע"פ דאין מקיזין על בשר מליח, ולא דמי לבשר דג דמותר ביום הקזה, משום דבשר מליח בשר ממש הוא, וא"צ שליחא לאמלוכי עליה כלל.

דף נה:

ד"ה ולענין הלכה

הר"ן מסיק לדינא, במה שמסתפק רבא לגבי שכר בתים ושכר ספינות, דגבי נדרים מספק נקטינן לחמורא.

ד"ה תוספתא

הר"ן דן לגבי כמה לשונות של נדר, כגון הנודר 'מן התירוש', או 'מן המזון', או 'כל הזן', עיי"ש מה שכתב בכל זה.

ד"ה תניא

הר"ן כתב, שיש כאן מחלוקת בין שיטת ר' יהודה המובא במתני' ובין שיטת ר' יהודה המובא בברייתא, עיי"ש בר"ן באיזה ציור נחלקו, ואיך קיי"ל לדינא.

דף נו.

ד"ה בבית

הר"ן הביא מחלוקת הראשונים, אם הגירסא הנכונה בגמ' היא 'היציע' [כמו שאנו גורסים], או 'הצבוע', דהיינו בית צבוע במיני צבעונים, עיי"ש בר"ן שביאר החידוש בזה.

ד"ה מאי עלייה

הר"ן כתב, שיש מחלוקת בין סוגיית הגמ' כאן לבין סוגיית הגמ' במנחות (קח:), והאריך הר"ן לבאר שיש בזה נפקא מינה, אם לדינא קיי"ל כר' מאיר או כרבנן, עיי"ש.

דף נז.

ד"ה קונם פירות

הר"ן כתב, שיש לחלק בין הנודר באופן כללי מן התאנים וכדומה, דלא שוינהו כהקדש ולא נאסר בחילופיהם ובגידוליהם, ובין הנודר מפירות האלו, דשוינהו כהקדש ונאסר בחילופיהם ובגידוליהם. והקשה הר"ן מסוגיא דלעיל (מז.) דלכאו' מבואר דאף הנודר באופן כללי נאסר בחילופיהם ובגידוליהם, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה האומר לאשתו

הר"ן העיר, מהו החידוש בזה, הא זה דומה לפירות האלו ברישא דאסורים בחילופיהם ובגידוליהם, עיי"ש מה שתירץ. עוד הקשה הר"ן, האיך אפשר לאסור מעשה ידי אשתו, הא עכשיו דבר שאין בו ממש הוא, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה שאני אוכל

הר"ן העיר, מהו החידוש בזה, הא זה דומה להא דקתני ברישא 'שאני אוכל שאני טועם מותר בחילופיהם ובגידוליהם', עיי"ש מה שתירץ.

דף נז:

ד"ה ורבו גדוליו

הר"ן ביאר יסוד ספיקת הגמ', דמספקא לן אם הגידולין אסורים מצד עצמם או לא. והעיר הר"ן, א"כ למה מסתפקא הגמ' לגבי ביטול האיסור ולא לגבי דין הגידולין עצמם, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה דלמא לחומרא

הר"ן הקשה, היאך מחמירים לומר שהגידולין מבטלין העיקר ומחייב הכל במעשר, הא חומרא דאתי לידי קולא הוא, דילמא יבא עי"ז להפריש מעשר מן הפטור על החיוב, עיי"ש מה שתירץ.

דף נז.

מתני', קונם הן על פי

קושיא:
יש לעיין, מה הוא החידוש בזה, שלכאורה פשוט שלשון זה דומה ממש ללשון 'קונם פירות האלו עלי'.

תירוץ:
הב"ח (יו"ד סי' ריז) ביאר, שהיה אפשר לומר דלא שוינהו כהקדש בלשון זה, אלא דוקא בלשון 'האלו', קמ"ל מתני' דגם בלשון 'הן על פי' שוינהו כהקדש. [ועיי"ש עוד בב"ח, ובתפארת ישראל (אות כו) שתירצו בדרכים אחרים].

מתני', דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין

קושיא:
הקשה הראב"ד (הל' נדרים פ"ה הט"ז), למה אסור, הא לכאורה יש להתירו משום הכלל של 'זה וזה גורם' דמותר כמבואר בע"ז (מח:), שהרי נתגדל מחמת הזרע האסור ומחמת הקרקע המותר.

תירוץ:
הלחם משנה (שם) תירץ, דהכלל של זה וזה גורם לא שייך באיסור נדר, משום שיסוד התירו הוא מדין ביטול, והרי בנדרים לא שייך דין ביטול, משום שהוא דבר שיש לו מתירין. [וע"ע בבית יוסף (יו"ד סי' רטז) ובגליון מהרש"א (יו"ד ריש סי' רטז) ובמנחת ברוך (סי' לב) שתירצו בדרכים אחרים].

מתני', שאת נהנית לי עד הפסח

קושיא:
הקשו התוס' (לעיל טו. ד"ה תנן), היאך אפשר לאדם לאסור הנאתו על אשתו, הא הוא משועבד לה.

תירוץ:
המצפה איתן (לתוס' שם) תירץ, דצ"ל דאיירי במדירה בעודה ארוסה, קודם שנשתעבד לה, שבכה"ג חל נדרו. [וע"ע בתוס' (שם) שכתבו ב' תירוצים מפורסמים ליישב קושיא זו].

מתני', אם הולכת את לבית אביך עד החג

קושיא:
יש לעיין, למה מצינו אצל חז"ל שסתם 'חג' היינו חג הסוכות, הא בלשון התורה לשון חג שייך לכל ימים טובים.

תירוץ:
התוס' יו"ט במסכת ר"ה (א, ב) הביא בשם הרד"ק לבאר, שלשון 'חג' הוא לשון של שמחה, והרי סוכות יש בה שמחה יתירא יותר משאר ימים טובים, כדחזינן שנקרא 'זמן שמחתינו'. [וע"ע בפירושו של הג"ר שמשון רפאל הירש עה"ת (ויקרא כג לט) שביאר באופן אחר].

ר"ן (ד"ה קונם), דלא דמי לנודר סתם מן התאנים כו' לא מתסר בחילופיהן ובגידוליהן

קושיא:
הקשה הט"ז (יו"ד סי' רטז ס"ק ג), היאך אפשר לומר שהנודר סתם מן התאנים לא מתסר בגידוליהם, הלא גידוליהם הם גם כן תאנים, והרי אסר כל תאנים.

תירוץ:
הט"ז (שם) תירץ, דצ"ל דאיירי במי שאסר רק תאנים של שנה זו, והגידולים הם של שנה אחרת, ונמצא שמצד עיקר הנדר אין לאוסרם, אלא שאכתי יש לדון אם הם נאסרים מדין גידוליהם. [וע"ע בראב"ש (ד"ה קונם) שמבואר מדבריו תירוץ אחר לקושיא זו].

דף נז:

מתני׳, ומותרת לילך אחר הפסח

קושיא:
יש לעיין, מהו החידוש בזה שמותרת לילך אחר הפסח, הא פשיטא שאין שום איסור בדבר.

תירוץ:
הר"ן (לעיל טו: ד"ה מותרת) ביאר, שהיה אפשר לומר שראוי לגזור עליה שלא תלך אחר הפסח משום חשש דילמא תשכח נדרה ותיהנה אחר הפסח, קמ"ל דלא גזרינן הכי. [וע"ע בתוס׳ (שם ד"ה מותרת) שביארו באופן אחר].

גמ׳, ורבו גידוליו על עיקרו

קושיא:
יש לעיין, מהו שיעור הריבוי בנידון זה שי"ל שההיתר מבטל את האיסור.

תירוץ:
בחי׳ ר׳ אברהם מן ההר מבואר, דצריך ששים של היתר כנגד האיסור כמו בשאר איסורים, וכן משמע מדברי הר"ן (ד"ה ורבו), אולם הרא"ש (ד"ה גידוליו), והקרן אורה (ד"ה ומהך), והשערי יושר (שער ג פט"ו) נקטו שא"צ ששים, אלא די ברוב היתר.

גמ׳, גידולי היתר מעלין את האיסור

קושיא:
הרא"ש (ד"ה גידוליו) הקשה, למה מבטל ההיתר את האיסור, הא לכאו׳ י"ל להיפוך, שהאיסור מבטל את ההיתר, משום הכלל של ׳כמה כמה בטל׳ [כל משהו שנתגדל בטל מיד ברוב האיסור], כמבואר בע"ז (עג.).

תירוץ:
הרא"ש (שם) תירץ, שהכלל של כמה כמה בטל לא שייך לגבי דבר שנתגדל, ולומדים כן מכלאים. ובטעם הדבר, עי׳ בשו"ת נודע ביהודה (יו"ד סי׳ נה), ובשיטמ"ק בשם הרא"ם. [וע"ע בתוס׳ בע"ז (עג. ד"ה כי), ובתוס׳ רי"ד (לקמן נח. ד"ה אלא) שתירצו הקושיא בדרכים אחרים.

גמ׳, בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר

קושיא:
הקשה הנחלת ברוך (סי׳ כב אות ט), הא נמצא שמבטל איסור לכתחילה, ובכה"ג לא מועיל ביטול כלל.

תירוץ:
הנחלת ברוך (שם) תירץ, דצ"ל דאיירי שנטעו בשוגג, דלא ידע שהוא תרומה, והא דתקנו חז"ל דהמבטל איסור לכתחילה לא מועיל ביטול, זהו דוקא במי שמבטל במזיד, אבל לא גזרו כן במי שמבטל איסור בשוגג. [ועיי"ש עוד בנחלת ברוך שכתב גם עוד תירוץ לקושיא זו].

גמ׳, ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה

קושיא:
הקשה הקרן אורה (ד"ה ומהך שמעתתא), למה מתעשרת לפי כולה, הא לכאו׳ א"צ לעשר בשביל החלק שכבר נתקן.

תירוץ:
הקרן אורה (שם) מוכיח מכח קושיא זו, שהביטול בסוגיין אינו דומה לסתם ביטול, אלא הוא מין חדש של ביטול, עיי"ש היטב, וביטול כזה מהפך כולו, ונחשב כאילו לא נתקן כלל. [ועי׳ בדרך ים (אות ד) ובספר דף על דף (ד"ה דאמר) שהאריכו בזה].

דף נז

תוכן הענינים

א. ב' מהלכים בביאור דעת הר"ן
ב. קושייתו המפורסמת של הגר"ח
ג. ב' מהלכים ביסוד ספיקת הגמ' גבי בצל שעקרו
ד. ביאור הצד דגידולין אסורין

א) ב' מהלכים בביאור דעת הר"ן

א. משנה

מובא במשנה, שהנודר בלשון 'קונם פירות האלו עלי' וכדומה, אסור אף בחילופיהן ובגידוליהן. [ועי' בר"ן (ד"ה קונם) שכתב, דאיסור חילופין וגידולין שייך דוקא בנדר כזה, שהוא אוסר פירות פרטים, ולא בנדר בלשון כללי, כגון שאוסר על עצמו כל תנאים שבעולם].

ב. דברי הר"ן

הר"ן (ד"ה קונם פירות) ביאר טעם איסור חילופין וגידולין, ד'שוינהו עליה כהקדש', וכיון שלגבי הקדש נאסרו אף חילופין וגידולין, ממילא הוא הדין בנדר. וכבר האריך בזה הר"ן לעיל (מז.), דיסוד המשנה הוא דשוינהו הנודר עליה כהקדש. ודנו האחרונים בביאור דעת הר"ן, כמו שיתבאר.

ג. ביאורו של הבית יוסף

הבית יוסף ביאר כוונת הר"ן, דגבי הקדש נאסרו חליפין משום דנתפס בהן קדושת הקדש, וכן הדין בנדר פרטי, שדינו כמו הקדש. ולכן נקט הבית יוסף, שאיסור חילופין וגידולין בנדר הוא מדאורייתא, כדין הקדש דנאסרו מן התורה. וכן ביאר הבית יוסף בספרו כסף משנה על הרמב"ם.

ד. קושיית הקרן אורה

הקרן אורה הקשה על הבית יוסף, אם כן למה לא נאסרו גם חילופי חילופין, דמבואר בר"ן בסמוך (ד"ה בדבר) דגבי נדר לא נאסרו חילופי חילופין, והא גבי הקדש גם חילופי חילופין אסורים, דחלה עליהם קדושת הקדש. [עיי"ש בקרן אורה שחולק על הבית יוסף מכח קושיא זו, וכתב דצ"ל שאיסור חילופי נדר אינו אלא מדרבנן].

ה. תירוצו של המנחת ברוך

המנחת ברוך ביאר דעת הר"ן באופן אחר, דלא כמו הב"י, שטעם איסור חילופי נדר אינו משום שקדושת נדר נתפס בחילופין כמו בהקדש, אלא משום שכך היא דעתו של הנודר, לאסור גם חילופין וגידולין כמו שנאסרים בהקדש. ולדבריו מיושבת קושיית הקרן אורה, שלכן חליפי חליפין מותרין משום שלא נתכוין הנודר לאוסרן.

ב) קושייתו המפורסמת של הגר"ח

א. משנה

מובא במשנה דין האומר לאשתו 'קונם שאת נהנית לי עד הפסח אם הולכת את לבית אביך עד החג', שאם הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח. במשנה זו מבואר כלל גדול בדיני נדרים, שלא זה בלבד שיכול אדם לאסור דבר על עצמו באיסור נדר, אלא יכול לאסור דברו אף על אחרים. וכבר הביא הר"ן כלל זה בכמה מקומות.

ב. קושיית הגר"ח

בחי' הגר"ח על הש"ס מובא שהגר"ח הקשה קושיא גדולה על כלל זה. מנא ידעו חז"ל שיכול אדם לאסור דברו על אחרים, הלא יתכן לומר שלא חידשה התורה איסור נדר אלא כשאדם אוסר דבר על עצמו, שהוא הבעלים על עצמו, משא"כ כשאוסר דברו על אחרים, שאינו הבעלים עליהם, מנא לן שיכול לעשות כן.

ג. תלוי במחלוקת הראשונים

ואמר הגר"ח, שקושיא זו תלוי במחלוקת הראשונים, דלא קשה לפי דעת הטור דסובר דעיקר הנדר הוא דוקא בהתפסה, דלפי"ז מובן שפיר שיכול אדם לאסור דבריו על אחרים בהתפסה, שהוא מתפיס על החפץ קדושת הקדש, אולם לפי דעת הרמב"ם דסובר דעיקר הנדר הוא שלא בהתפסה, לפי"ז הקושיא עומדת במקומה.

ד. תירוצו של הגר"ח

הגר"ח תירץ, שמבואר בספרי דילפינן דין זה מקרא, דדרשינן מדכתיב כל היוצא מפיו יעשה, לרבות שיכול אדם לאסור דברו אף על אחרים. ולדבריו נמצא, שלפי הרמב"ם חידוש התורה הוא שיכול אדם לאסור דברו על אחרים, אבל לפי הטור סברא היא, וא"צ גזיה"כ מיוחד לדין זה, כמו שנתבאר.

ה. נפק"מ לגבי שבועה

ואמר הגר"ח, שיש בזה נפק"מ לגבי דיני שבועה, שלפי דעת הטור אין אדם יכול לאסור דברו על אחרים באיסור שבועה, דשבועה מועילה שלא מטעם התפסה, אולם לפי הרמב"ם יכול אדם לאסור דברו על אחרים אף באיסור שבועה, כמו שיכול לאוסרו באיסור נדר, דגזירת הכתוב היא דיוכל אדם לאסור דברו על אחרים.

ג) ב' מהלכים ביסוד ספיקת הגמ' גבי בצל שעקרו

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה בשם ישמעאל איש כפר ימא [או דימא] להסתפק בבצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו, אם מותר או אסור. ומבארת הגמ' צדדי הספק, האם הגידולים המותרים מעלין את האיסור או לא. ומצינו בראשונים ב' מהלכים לבאר יסוד הספק, כמו שיתבאר.

ב. מהלך א', הר"ן

הר"ן פירש, שעיקר ספיקת ישמעאל איש כפר ימא היא על דין הגידולים עצמם, האם הוא דבר אסור או דבר היתר, וממילא יש בזה נפק"מ לגבי ביטול האיסור, שאם נימא שהגידולים מותרים, שוב הם מבטלים את האיסור כיון שהגידולים הם הרוב כנגד האיסור. [ועי' בקהילות יעקב שהאריך להביא ראיות לדעת הר"ן].

ג. מהלך ב', רוב הראשונים

אולם רוב הראשונים [התוס', הרא"ש, הרשב"א, הר"ש (שביעית ו, ג)] ביארו באופן אחר, דישמעאל איש כפר ימא נקט לדבר פשוט שהגידולים הם היתר, וספיקת הגמ' היא רק מצד דיני ביטול, האם שייך כאן דין ביטול ברוב לבטל את האיסור או לא. ויש ב' דיעות בראשונים לבאר הצד דלא שייך כאן ביטול, כמו שיתבאר.

ד. דעת הרא"ש

הרא"ש והר"ש (שם) ביארו הצד דלא שייך כאן ביטול, משום שאין זה תערובת גמורה, דההיתר והאיסור אינם מתערבים ממש, אלא החלק הגידולים הוא על גבי החלק העיקר. וכתב התורת זרעים, שלפי דיעה זו, ספיקת הגמ' היא מדאורייתא, שלפי הצד דליכא ביטול, מן התורה אינו בטל.

ה. דעת התוס'

התוס' והרשב"א ביארו באופן אחר, שהצד דלא שייך כאן ביטול הוא משום שהחלק העיקר הוא דבר חשוב כנגד הגידולים, ומצינו בכמה מקומות שתקנו חז"ל דלא אמרי' ביטול בדבר חשוב, כגון בדבר שבמנין דמדרבנן ליכא ביטול. ולפי דיעה זו, ספיקת הגמ' היא מדרבנן, אבל מן התורה פשוט דהגידולים מבטלים העיקר.

ד) ביאור הצד דגידולין אסורין

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה בשם ישמעאל איש כפר ימא להסתפק בבצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו, אם מותר או אסור. ומבארת הגמ' יסוד הספק, האם הגידולים המותרים מעלין את האיסור או לא. ועי' לעיל (עומק ג) שהבאנו מחלוקת הראשונים בביאור עיקר ספיקת הגמ'].

ב. דברי הר"ן

הר"ן כתב, שעיקר ספיקת ישמעאל איש כפר ימא היא על דין הגידולים עצמם, האם הוא דבר אסור או דבר היתר, וממילא יש בזה נפק"מ לגבי ביטול האיסור, שאם הגידולים מותרים, שוב הם מבטלים האיסור. [ועי' לעיל (עומק ג) שיש ראשונים שחולקים ע"ז וסוברים דפשוט דגידולין מותרים, וספיקת הגמ' היא רק לגבי דיני ביטול].

ג. ביאורו של קרן אורה

הקרן אורה (ד"ה בשיטת) ביאר הצד דגידולין אסורין, שהוא מדין דבר היוצא מן הטמא טמא, דהוא הדין דדבר היוצא מן האיסור אסור, ולכן הגידולין אסורין, כיון שהם יוצאים מדבר איסור. [ועיי"ש בקרן אורה שביאר סברת הצד השני, דגידולין מותרין, למה אינו דומה לדבר היוצא מן האסור].

ד. קושיית התורת זרעים

התורת זרעים תמה על ביאור זה, מהגמ' בסמוך שמדמה ספיקתו של ישמעאל איש כפר ימא לבצל שכבר הופרש ממנו מעשר ואח"כ נתגדל יותר, שמבואר בגמ' שלפי הצד שגידולי איסור אסורין ממילא ה"ה דגם גידולי היתר מותרין, והקשה התורת זרעים, הא לא מצינו כלל דדבר היוצא מן ההיתר מותר.

ה. ביאורו של הנצי"ב

הנצי"ב במרומי שדה (ד"ה והכי) ביאר הצד לאסור גידולין מטעם אחר, מדין דבר המעמיד, שאיסור המעמיד את ההיתר אוסר את ההיתר, כגון שאור של איסור שמעמיד עיסה של היתר. [ועיי"ש בנצי"ב שביאר סברת הצד השני, דגידולין מותרין, למה אינו דומה לדבר המעמיד].

דף נז

בענין דיני בצלים בזמן הזה

הגמ' כאן דיבר באריכות בענין בצלים ובפרט לענין שמיטה, כלאים, ומעשרות. ויש לעיין קצת בדין מיוחד של בצלים בזמן הזה שנוגע בכמה וכמה אופנים והוא לענין הרוח רע של בצלים. הגמ' בנדה (יז.) מביא שיש רוח רע השורה על בצלים ושום וביצים שקלפם ועבר עליהם הלילה והאוכל אותם מתחייב בנפשו. והגמ' מסביר שהוא אפילו אם היו מונחים בסל וקשרם ורק מותר אם הניח עליהם עיקרן או קליפתן. ודין זה לא הובא בדברי הרמב"ם או השו"ע אכן כן הובא בהפרי חדש (יו"ד סימן קט"ז סעיף ט'), שולחן ערוך הרב (שמירת הגוף סעיף ז'), חיד"א (ברכי יוסף יו"ד סימן קטז' סעיף י') ואחרים.

אכן המרדכי (מסכת שבת פ"ט) הביא בשם שאין נזהרין בדין זה בזמן הזה וז"ל "ומביצה קלופה ששאלת אמאי לא חיישינן לרוח רעה ...דדילמא לא שכיח בינינו." וכן משמעות הים של שלמה (חולין ח' יב') וז"ל "אע"פ שיש חרם הקדמונים שאין לסמוך על רפואות התלמוד, כדי שלא להוציא לעז על חכמים קדמונים, ולא ידעו שיש שינוי במקומות, וכ"ש בזמנים, שהדורות פחותים והולכים, ואם הראשונים כענקים, אנו כיתושין, גם מה שהזהירו משום רוחות, כולן לא שכיחי האידנא כמו זוגות ודומיהן וכו'." ולפי שיטות אלו ביאר בספר זבחי צדק (חלק ב, סימן קטז סעיף סא) שטעם שהרבה מקילים בעניינים אלו (בצל, ביצים או ש' וכו') הוא משום שהם סומכים על שיטת המהרש"ל שכתב כי "רוח רעה" אינה מצויה עוד. וכן הוכיח בשו"ת מנחת יצחק (ב' סח' יג') שיש להמתיר על מי לסמוך לאכול בצלים ושום ובצים שעברו לילה בלי קלפיתן ורק משמע שכדי לחשוש לכתחילה מחמת כמה שיטות האוסרות וז"ל "סו"ד דדבר זה תלוי באשלי רברבו אם יש להתיר בדיעבד ועכ"פ להמתיר יש על מי לסמוך."

ולענין איך לנהוג למעשה, יש כמה וכמה קולות ונביא קצת מהם להאיר עיני העולם:

א] השו"ע הרב (שם) נקט שאפילו אם נשאר עליהם רק "מעט קליפתם" סגי ולכן הרוצה להכין בלילה לבוקר לא יקלפם כולו וממילא מותר.

ב] אם נתערבו במרכיבים או במאכלים אחרים לפני שנשהו לילה, מתר לאכלם וכן הובא ב שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' ע"ה. בהתאם לכך, ביצים או בצלים שטוגנו בשמן אינם בכלל האיסור. והרוצה להשאיר ביצים קלופות במשך הלילה רשאי לעשות כן אם יוסיף להן מלח או תבלינים אחרים. וכן, מי שמכין בצל או שום לסלט רשאי לערבבם עם ירקות אחרים קצוצים לפני שישאירם ללילה. וע"ע בשבט הלוי (ח"ג קסט').

ג] אם כבר בשלו אותם, ראה כף החיים או"ח סי' תק"ד סק"א שאינו מזיק כשהם מבושלים ולכן הרבה מקילים בבשום ובצלים המבושלים אכן יש מחמירים בבצים בכל אופן אפילו מבושלים וע' בפסקים ותשובות (יו"ד סי' קט"ז והערה 196 שם).

ד] באגרות משה (יו"ד ג' כ') פסק שהאיסור חל רק במקרה המתואר בגמרא כאשר המאכלים נועדו לשימוש מיד אך נשכחו ונשארו לילה בלי קליפתן. אכן אין להרחיב את האיסור למוצרים שנעשו מלכתחילה בכוונה להישמר לתקופה ממושכת, כדוגמת מוצרים תעשייתיים. וכן נקט השבט הלוי (ו' קיא' ז') וז"ל "ומה"ט לא מחיתי בבתי חרושת גדולים שפותחים ביצים לאלפים ורבבות ומשווקים אותם בחביות לכל העולם חא מבעיא אן עשו כבר כמו אבק כמש"כ בד"ת, אלא אפילו נוזל אין בידינו להחמיר ולאסור מן הדין."

.

דף נז

בענין גידולי איסור מה דינן

תמצית הסוגיא:

א] הגמ' דן בשאלה כללי הנוגע לכמה איסורי התורה, האם כשצומח איזה פרי שאין זרעו כלה [כבצלים] דהוא של איסור וגדלין ממנו גידולין האם הגידולין מבטלין את העיקר, והגמ' מביא גם להיפוך כשעיקרו היתר וגידוליו איסור, וציור של הגמ' שדנו בה בתחילה הוא בבצל של שמיטה דיש בו כל דיני שמיטה, ועקרו, ואח"כ חזר ונטעו בשמינית וגדל הרבה יותר, האם גידולי שמינית שהם היתר מבטלין עיקרו שהוא פירות שמיטה. ובביאור ספיקת הגמ' נחלקו הראשונים:

דהר"ן פירש דפשיטא להגמ' דאי הגידולין הן היתר שאז יבטלו ליה לעיקר, ורק הא גופא מספקא לן מהו דין הגידולין האם אמרינן דינו כהעיקר וכמו שהעיקר הוי שביעית גם הגדלין ממנו יש לו דין שביעית או לא והוי הגידולין היתר ושוב מבטל האיסור ברוב.

אמנם הרא"ש ותוס' והרשב"א והמאירי פירשו דפשיטא דעיקרו אסור וגידוליו מותר, ורק היכי דרבו גידוליו על העיקר דנו אי אמרינן ביטול ברוב להתיר גם העיקר או לא, ורק קשה מהכ"ת שלא נימא ביטול ברוב ומ"ש מכל תערובות שבעולם דאמרינן ביטול ברוב, ונחלקו בטעם הדבר, דהרא"ש תי' דכאן לא מתערבי יחד לגמרי 'אלא נתוספו גידולין על העיקר', ותוס' והרשב"א פירשו דהעיקר יש לו חשיבות מיוחדת [ודמיא לבעלי חיים, ולדבר שבמנין] דלא בטיל.

ודעת הרמב"ם משמע כהרא"ש והראשונים דפשיטא דגידוליו היתר ורק דנין ביטול, [והקה"י ביאר עפ"י הנ"ל היתר הרמב"ם בגידולי גידולין (בזורע הגידולין וגדל גידולי גידולין), די"ל דרק עיקר האיסור חשוב ולא בטל, אבל הגידולין יש בהם תערובת של איסור והיתר, וכבר לא חשיבי ושפיר בטילי].

ב] ובהבנת הסוגיא, צריכין לבאר בעיקר דין הגידולין בין להרא"ש ודעימיה מ"ט פשיטא דמותרין הרי יצאו מהעיקר שהיה אסור, וכן להר"ן דהגמ' מספקא ליה אי הגידולין נאסרין ונגררין אחר העיקר מהו צד לאסור ומהכ"ת להתיר, ויובא להלן השטמ"ק והקר"א והנחלת ברוך ולב הסוגיא שכולם דנו בין מהו גדר ההיתר ומהו גדר האיסור להאוסרין, ע"ש.

ובספר נחלת ברוך הוסיף לדון בגדר איסור הגידולין [להצד דאסורין] האם הם דומין ליוצא מן הטמא דאינו גוף האיסור ואין לוקין עליו, או דהוי כגוף האיסור שנתעבה, ע"ש שדן בזה.

.

תמצית מראה מקומות.

ח"א: ב' דרכים בכוונת ספיקת הגמ'

א. גמ' דף נז:

בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו וכו' אותו גידולי היתר מעלין את האיסור או לא.

ב. ר"ן ד"ה ורבו.

פי' הר"ן דנסתפקו אי דין הגידולין כדין העיקר או לא, ואי הגידולין אינו נגרר אחר העיקר והוו היתר כיון שגדול בשמינית, אז יבואו ויבטלו העיקר [ופשיטא דנימא כאן ביטול] וכל הנידון הוא רק מהו דין הגידולין, ובהמשך הסוגיא כותב ההכרח לפרש כן.

ג. רא"ש ד"ה גידוליו היתר.

חולק על הר"ן, וכותב דפשיטא דגידוליו מותרין כיון דגדלו בשמינית ולא איכפת לן שגדלו מהעיקר של שביעית, ורק מספקא לן מצד דיני ביטול, האם הגידולין יכולין לבטל העיקר.

והסברא שלא נימא כאן ביטול ביאר בסוף דבריו 'דהנך לא מתערבי לגמרי יחד אלא נתוספו גידולין על העיקר', דהיינו שחסר בהעירוב דנימא ביה ביטול.

ד. תוס' ד"ה ועיקרו אסור.

כתב כעין הרא"ש דספיקת הגמ' הוא בדיני ביטול אי הגידולין מבטלין העיקר [ולפ"ז פשיטא דגידוליו היתר ולאו כמותו של העיקר], וביארו דמה"ת שפיר בטל העיקר בהגידולין, ורק מדרבנן החמירו שיהא כדבר חשוב דלא בטלי.

ה. חידושי הרשב"א.

כתב כתוס' דע"י חשיבותו יתכן דלא נתבטל.

ו. רמב"ם הל' כלאים פ"ה הכ"ד.

כתב ציור דבצל שנטעו בכרם [ונעשה כלאים] אז אפילו אם נעקר הכרם ואח"כ נתוסף מאתים של היתר 'הרי אותו העיקר באיסורו שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור'. ומשמע על דרך התוס' והרא"ש דפשיטא דגידולין לאו כמותו וכל נידון לבטל העיקר, וכן דייק הגר"א כדלהלן.

ז. שו"ע יו"ד סי' רצ"ו סעיף י"ח, **וביאור הגר"א** סקל"ח.

הובא דינו של הרמב"ם כהך לשון. וכתב הגר"א דמהך לשון משמע שרק העיקר אסור אבל הגידולין מותר וכהרא"ש ולא כהר"ן [אמנם הקשה סתירת השו"ע].

ח. דרך אמונה הל' כלאים פ"ה הכ"א.

מדייק בהרמב"ם כנ"ל, ומביא הר"ן דחולק ע"ז. ומבאר בשעה"צ דהרמב"ם בכמה מקומות פסק כהרא"ש דהגידולין ודאי מותרין וכל הנידון לגבי העיקר [ובדרך אמונה כתב דהוי ספיקא דדינא אי גידולין מבטלין העיקר].

ח"ב: ביאור למה אין הגידולין נאסרין מן הדין

ט. שיטה מקובצת ד"ה ואי קשיא.

ביאר [כפי הראשונים דפשיטא דגידולין מותרין] דהטעם דגידולין מותרין משום דס"ל דזה וזה גורם

מותר. וכוונתו דבצלים החדשים גדלין מהבצל ומקרקע של שמינית דהוי איסור והיתר יחד גורמין הנך בצלים, וקסבר האי סוגיא דזה וזה גורם מותר [וכן מבואר בתוס', ובמס' עבודה זרה דף מט. יש פלוגתא בזה בדין זה וזה גורם].

י. קרן אורה.

האריך בביאור סוגיין ותחילה הביא תמצית הר"ן והרא"ש ופלוגתתם בביאור ספיקת הגמ' בגידולין ע"ש.

והקשה מ"ט אין הגידולין אסורין ככל יוצא מן הטמא טמא [כגון ביצת עוף טריפה], ותי' כפי הר"ן והרא"ש, וע"ש שצידד דבר מחודש דכיון דהגידולין נתרבו אז גם העיקר מתבטל ומה"ט גופא אין העיקר אוסר הגידולין [דהיינו עיקר כזה שיתבטל בגידוליו אין בכחו לאוסרם בתחילה] עוד דן מצד זה וזה גורם מותר, ע"ש היטב בכל דבריו איך שביאר סוגיין כפי דעת הר"ן והרא"ש.

יא. נחלת ברוך סי' כ"ה.

הביא היתר דזה וזה גורם, ודן להר"ן דמצדדין לאסור הגידולין מן הדין האם משום דהוי כגורם דאוסר, או דגידולי דבר שאין זרעו כלה הוי כגופו שנתעבה והוי כגוף האיסור וגם יהא מלקות ולא רק כיוצא מן האיסור.

והוכיח מהא דאמרינן דגידולין כמותו גם לקולא [כמבואר להלן דיוצאן מן החולין אינו נעשה טבל, וכן לגבי גידולי שישית לשביעית שיהיו מותרין אי גידולין כמותו] ע"כ דאינו מדין זה וזה גורם אסור, אלא דהגידולין הם כגופו ממש ע"ש בכל דבריו.

יב. לב הסוגיא שמעתתא דגידולין.

וכן עיין בספר לב הסוגיא, דביאר דעת הר"ן והרא"ש היטב, ועמד על עיקרי הנקודות.

גמ' איש כפר ימא. שהיה דר בכפר שהיה עומד על שפת הים: **העלה בידו.** העלה שאלה זו בפיו כדמתרגמינן ודיבו לנפה ובפומיה ממללא (ישעיה ו): **ורבו גדוליו על עיקרו.** לאו דרייה גלמוד קאמר אלא דרייה שכיונא בה במידי דאתי מעלמא היה בה כדי לבטל את האיסור מיהו בגדולין מסקינא ליה אי גדולי היתר מעלין את האיסור או לא. וא"ל דעיקר ספיקיה אי אמרינן דגידולין כיון שנמשכין ויונקין מן העיקר שאינו כלה אי הוו להו כעיקר ואמרינן אי הוו להו כהיתר ומעלין את האסור. ובדין הוא דהוה ליה למיבעי גידולין עצמן שרו או אסירי מיהו הא בהא תליא דאי גידולי היתר מעלין את האיסור דשרו ואי אין מעלין פשיטא דאסירי דאי שרו היו מעלין. כך נראה בעיני ובסמוך[1] תראה מה שהזקיקני לפרש כך: **בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר.** כלומר דלא הוי תרומה דאתו גידולין ומבטלין עיקר מיהו טבל הוי להא בטלו גדוליו את העיקר ודקאמרינן מותר לומר דפקע שם תרומה מיניה ושרי באכילת ערלה: **שביק מר תרין.** רבי יוחנן ורבי יונתן דסבירא להו דלא אתו גידולין ומבטלין עיקר: **ילדה שסיבכה בזקנה.** ילדה שלא עברו עליה ג' שנים וקצלה והרכיבה בנטיעה זקנה שעברו עליה ג' שנים: **ובה פירות.** שאילו לא היו בה פירות אמרינן בפרק משוח מלחמה (סוטה מג:) **דילדה שסיבכה בזקנה בטלה: אע"פ שהוסיף מאתים אסור.** אע"פ שהוסיפו אותן פירות בגידולין מאתים על מה שהיו קודם שסיבכה אסור אע"ג[2] דגידולין של היתר מזקנה קאתו וקיימא לן ילדה שסיבכה בזקנה בטלה אפילו הכי כיון שפירות הללו כבר היו בה קודם שסיבכה אין גידולין שבהם מבטלין עיקר: **אף על פי שנעקר הכרם.** וגדל אח"כ בהיתר אסור אלמא גידולין כיון שמן העיקר הם יונקין הרי הם כמוהו וגבי שביעית נמי לא שנא: **שתקנה.** שהפרים תרומתה ומעשרותיה: **וזרעה.** לפי שיש באותה ליטרא כמה בצלים והוא טוטרא אילך ואילך ומייתי[3] בה לשון זריעה: **מתעשרת לפי בולה.** לפי הגידולין והעיקר. אלמא אתו גידולין המחויבין ומבטלין את העיקר הפטור. ואף על גב דלעיל בסמוך אמר רבי אבהו משמיה דרבי יוחנן דילדה שסיבכה בזקנה ובה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים אסור דאלמא לא אתו גידולין ומבטלין עיקר אמורמי ניהו ואליבא דר' יוחנן: **דלמא לחומרא שאני.** לעולם אימא לך דמדינא לא אתו גידולין ומבטלין עיקר דאלרבה הרי הם כמוהו אלא דהכא משום חומרא בעלמא אמרינן דמבטלין. ומאי שפרשתי[4] לא קשיא לן הא דמקשו הכא הא מומרא דאתי לידי קולא הוא דאי מעשר מינה ובה דלמא מעשר מן העיקר על הגידולין והוי מן הפטור על החיוב ואי מעשר עליה ממקום אחר הוה ליה מרבה מעשרותיו[5] דאין גידולין מעלין את העיקר הוו להו גידולין כעיקר כיון דמיניה רבו והך ליטרא עיקרה וגידולה פטורי מדינא וכי מעשר מינה ובה ליכא למיחש כלל: כל

(א) לאחר הפסח בבל יחל א שאת נהנית לי עד החג אם הולכת את לבית אביך עד הפסח הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג ומותרת לילך אחר הפסח: **גמ'** האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי קונם הן על פי קונם הן לפי וכו': ישמעאל איש כפר ימא ואמרי לה איש כפר דימא העלה בידו בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו והכי קא מיבעיא ליה גידוליו היתר ועיקרו אסור (ב) כיון דרבו גידוליו מעיקרו אותן גידולי היתר מעלין את האיסור או לא אתא לקמיה דרבי אמי לא הוה בידיה אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא ב פשט ליה מן הדא דאמר רבי חנינא תריתאה אמר רבי ינאי ג בצל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר א"ל ר' ירמיה ואיתימא רבי זריקא (ג) שביק מר תרין ועביד כחד מאן נינהו תרין (ג) דא"ר אבהו א"ר יוחנן ד ילדה שסיבכה בזקנה ובה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים אסור (ג) וא"ר שמואל בר רבי נחמני א"ר יונתן ה בצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם (ד) אסור הדר אתא לקמיה דר' אמי ופשיט ליה מן הדא דאמר (ד) ר' יצחק אמר ר' יוחנן ו ליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי בולה אלמא אותן (ה) גידולין מבטלין עיקר (ה) דלמא לחומרא שאני אלא מן הדא דתניא רבי שמעון אומר כל

הלכה אחר הפסח. והרי היא נהנית ממנו קודם הפסח נמצא עובר[2] כלא יחל דברו במה שנהנית ממנו קודם הפסח שהרי הוא הדירה עד הפסח: ומותרת לילך אחר הפסח. שהרי לא הדירה אלא עד הפסח: **גמ' העלה בידו בצל.** כרי"מת היא[3] מיבעי היא דאיבעיא בני מדרשא: שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית. איכא דאמרי שעיקרו גדל בשמינית ונתגדל (ג) עד שרבו גידוליו על עיקרו: וקא מיבעיא ליה הכי. גידוליהן מאיזהו היתר שגדלו בשמינית ועיקרו אסור בהנאה שהרי גדל בשביעית ואיכא בשביעית (ד) וכיון דרבו גידוליו על עיקרו שהיו יותר מן העיקר אותן גידולי היתר מעלין את האיסור שמבטלין את האיסור כולו או לא: מותר. דגידולי היתר מבטלין את האיסור והכא נמי לא שנא: ילדה. של ערלה: שסיבכה. שהרכיבה בתוך אילן זקן של היתר והיו בה פירות הערלה: **ואע"פ שהוסיפה.**[5] פירות לאחר שהרכיבה מאתים מנקים יותר ממה שהיתה בשעת הרכבה אע"ג דשאר ערלה בטלה ממאתים (ה): אסור. אלמא דלא אתו גידולין דהיתר ומעלין את האיסור: ופשט ליה מן הדא. דמותר דהווין נמי תרין: **ליטרא.** ממש[1] של בצלים: שתיקנה. שעשרה כהלכתה וזרעה וגדלה: מתעשרת לפי בולה. אע"פ שכבר עישר מן העיקר והעיקר קיים ואינו כלה צריך להפרישן מן הגידולים ומן העיקר לפי שבטלו גידולים את העיקר (ו) הכא נמי הטוא בצל שהעלה ישמעאל גידולין מבטלין את העיקר: **דלמא לחומרא שאני.** כגון הכא גבי ליטרא בצלים דלמומרא קאמר דצריך לעשר משום דגדולין מבטלין את העיקר אבל נקולא כגון בעיא דישמעאל דהוי להתיר לא אמר: כגון

(ו) נכורות דף מב:], (ז) סוטה מג: ע"ש מנחות סט:, (ח) מנחות סט:, (ט) עי' תוס' מנחות סט: ד"ה בצל, (י) ד"ה דלמא ודף נח. ד"ה אבל, (יא) לעיל ד"ה ורבו, (יב) עי' קידושין נא., (יג) עי' שבת יז ע"ב וצ"ע. ועי' נד"ש, (יד) עי"ש בתוד"ה שאם, (טו) עי' ע"ז עג. ועי' תוס' שם ד"ה כי ולעיל מ. תד"ה אין ובי"ק ק: כתוד"ה אומר.

הגהות הב"ח

(א) במשנה אחר הפסח בלא יחל דברו שאת נהנית כל"ל: (ב) גמ' וכיון דרבו גידוליו על עיקרו: (ג) רש"י ד"ה שעיקרו וכו' ומתגדל בח' עד שרבו: (ד) ד"ה וקא מיבעי' וכו' ומיתיבי בכיעור הס"ד ואמ"כ מ"ה וכיון וכו' האיסור כולו או לא הס"ד: (ה) ד"ה ופשט ליה מן הדא: (ו) ד"ה אסור ואע"פ וד"ה אסור הד"מ: (ז) ד"ה מתעשרת וכו' את העיקר והכי נמי:

פירוש הרא"ש

לאחר הפסח בלא יחל דברו. אם הלכה לאחר הפסח עוברת בבל יחל למפרע על מה שנהנית ממנו קודם הפסח: **גמ' איש כפר ימא.** היה בכפר שעל שפת הים: **כפר דימא.** כך שם העיר: **העלה בידו בצל.** הלכה זו, כדאמרי' בגיטין (דף פו:) זו הלכה העלה חגיגה אים כפר אוזו: **גידוליו היתר ועיקרו אסור.** פשיטא לי דגידוליו מותרין אפילו לא רבו כי העיקר אינו יכול לבטל הגידולין כדדרשינן בחולין (דף קנו.) כחיב המלאה וזרוע הא כילל הא זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ונא הוסיף אין לא הוסיף לא אלמא אע"ג שגדל האיסור מעט מעט לא אמרינן קמא קמא בטיל[1] וכ"ש נמי גידולי

תוספות

לאחר הפסח. אם נהנית לפני הפסח משלו הרי היא בטל יחל שהרי תלה שלא חלך (אם תהנה): שאת נהנית לי עד החג אם את הולכת עד הפסח. ויש עומדת בחשש אחד לפני הפסח: הלכה לפני הפסח אסורה להנות משלו עד החג ומותרת לילך לאחר הפסח. דבשלא הלכה לפני הפסח ועקרו בשביעית ויש לו דין פירות שביעית לענין מיעוט ושאר דינין: ונטעו בשמינית. שכן דרך נוטעי בצלים שנוטע אחד והרבה בצלים ממנו והוא אינו כלה: **והכי קמיבעיא ליה גידולי היתר הם.** דלא גזרו על גידולי שביעית (לבית שביעית) כמו שגזרו על גידולי תרומה שבתרומה הטמירו משום גזל השבט[2]: **ועיקרן אסור.** פירות שביעית. מי [אתו] גידולי היתר ומעלים את האיסור או לא. דנהי דמבטלי"מת[3] בטל ברוב שמא חכמים הטמירו כיון דעיקר משום גזל בטל, ומדלבטן הוא דמיבעיא ליה. והקשה הרב רבי אליעזר ממץ אמאי לא הוי זה חד גורם ומותר[4] שהקרקע שהיא היתר והעיקר שהוא איסור נתמעט בגידולין ומיכן דסבר זה חד גורם (מותר) [אסור]. וקשיא לרב"ם דהכא חד גורם הוא דקרקע לא מסתבר לה לגורם דהיתר כדאמר פרק אלו טריפות (חולין דף מז.) [ומרן] בעלה טריפה שהיא אסורה בהספקא מתרעא דחד גורם הוא, והטעם משום דגורם דקרקע אינו מינו ואינו דומה לגורם דתרנגולת ולכך לא חשיב זה חד גורם, דקרקע נבי שאור של חולין ושל תרומה [ע"ש דף מט.][5] וכן נבי זבל של עובדת כוכבים[6] [עם] דדמי אהדדי [הוי זה חד גורם]. ולכן[7] מפרש הר"ם דלא שייך זה חד גורם אלא הוכא דגורם דאיסור [הוא בעין][8] אבל הכא דגורם דאיסור] דהיינו עיקר מתבטל הוא בגידולים ואינו בעין שאינו ניכר לא שייך זה חד גורם, וכן [הך] דשאור של תרומה מיירי שהוא בעין: **בצל של תרומה שנטעו.** ולקמן (דף פ.) מוקי לה בבבל דגידולי תרומה דגידולי גידולין מותרין: **ורבו גידולים על עיקרו מותר.** אלמא גידולי היתר מעלין עיקר דאיסור ואע"פ שאין זרעו כלה כמו בבל: **ילדה שסיבכה בזקנה ובה פירות.** שהם עלה, אפילו הוסיף מאתים דהיתר לאסורים הפירות, דעיקר תמוס ואינו בטל בהוספת המעיכון (אלול) מומרים דבטל מקנה גם אילו לא היה בה פירות ובסיבכה היה מומרת שמתבטלת מקנה, (אמר) [אלמא] גידולי היתר אין מבטלין עיקר של איסור: **בצל שנטעו בכרם.** ונאמר כלין כלאי הכרם ונעקר הכרם דהשתא מותרין כל הגידולין: **אסור.** אפילו הוסיפו מאתים על העיקר, אלמא דעיקר האסור אינו בטל, ס"ל בכל דשביעית אינו בטל. אלמא (אי) איכא [מרין] דאמרי דגידולי היתר אין מבטלין לעיקר דאיסור: **ליטרא בצל שתיקנה.** פירוש שעשרה מתרומות ומעשרות וזרעה: **מתעשרת לפי בולה.** ולא אמרינן דליטרא אחת שעם הגידולין היה מן העיקר שהרי אין זרעו כלה וכבר היא מתוקנת, משום דגידולי[2] איסור מבטלין העיקר, ה"נ נמצא דגידולי שביעית מבטלין עיקר של שביעית: **דלמא התם לחומרא.** דגידולי איסור מבטלין היתר אבל של היתר שמא לא יבטלו איסור:

היתר בעיקר האיסור לא בטלי, כי קא מבטלי לי אם רבו גידולי היתר על העיקר אם מבטלין אותו ברוב, ואע"ג דעיקר לא מבטל גידולין הייינו משום שגידולין תשיבי שמחיל גדלין ותולכין, אי דילמא כי היכי דלא מבטל עיקר לגידולין הכי נמי לא מבטלי גידולין לעיקר ולא דמי לשאר איסורין שמבטלין ברוב משום דהגך לא מתערבי לגמרי יחד אלא נמוקפו גידולין על העיקר: **בצל של תרומה.** אף על פי שהוא דבר שאין זרעו כלה אם נטעו ורבו גידוליו על עיקרו על שהבלל יכול לבטלם [בחמד ומחה] של הגידולין מותר, אלמא גידולין מבטלי לעיקר: **ילדה שסיבכה בזקנה.** ייחוס של ערלה שהרכיבה בענף זקנה: **ובה פירות.** של ערלה: **אף על פי שהוסיף מאתים של היתר אסור.** וגידולי[3] היתר לא מבטלי לאיסור: **בצל ששתלו בכרם.** ונאסר בהנאתה: **ונעקר הכרם.** אע"פ שהוסיף מאתים של היתר לאסורה: **ליטרא בצלים שתקנה.** שהפרים ממנה תרומה ומעשרות. והאי דנקט ליטרא שהמשקל גורם לידע מה ניתוסף בהם: **וזרעה מתעשרת לפי בולה.** כי העיקר בטל בגידולין וחזר כולו לחיות בטל: **דלמא לחומרא.** לחייבו ממעשר מדרבנן ויעשר עליו מעצין שאינו נקוב, וכן התוספת הוי כבטל שנתערב בחולין וצריך לעשר עליו ממקום אחר מלקוח מן הטובלי כוכבים לחמן דאמר יש קנין לו מעצין שאינו נקוב כדאיתא בהקומץ רבה [מנחות נח.], אבל לא מן הדמאי כי מחרמה ממנו תרומה גדולה [סוטה דף מח.]. ומיהו לא דמי לדך דשתם בבל שנתערב בחולין הוי ריבה חולין ומדאוריי"תא בטלי אבל הכא דאיכא תוספת מחייב מדאוריי"תא. ונראה דאפילו לחמן דאמר [ר"ש יג:] אין מלה בדבר הינם הכא מודה דיש מלה כי היינקה ולחלוחית הקרקע מבלבל ומערב יחד ותורם ומעשר מן המחיב שבו על המחיב שבו ומן הפטור שבו על הפטור שבו:

הגהות וציונים

א) במנחות נוסף **אפילו הוסיף מאתים.** **ב)** נ"א **אתו** (כי"מ ור"). **ג)** צ"ל **נמצאת עוברת** (רב"א). ועי' לעיל טו ע"א ברש"י ור"ן ד"ה הלכה. **ד)** צ"ל **לאו** בריתא היא **אלא** איבעיא (באה"מ): **ה)** צ"ל **אותן** פירות (הגי"ש) **ו)** תיבת "ממש" נמחקת (רב"א) **ז)** צ"ל **דאע"ג** דגידולין כו' קאתו **דהא** קיי"ל (כת"י): **ח)** צ"ל **שייך** (כת"י): **ט)** צ"ל **דהא אם אין** גידולין (הגי"ש, ובע"ז בכת"י): **י)** צ"ל **ואסור.** ולהלן בסמוך צ"ל **מותר** (תפ"ל): **כ)** נראה להוסיף **וקרקע:** **ל)** נדצ"ל **וכן** (באה"מ): **מ)** בהגי"ש נוסף **כמו בביצת תרנגולת טריפה וכן בהך של ע"ז:** **נ)** **דגידולין מבטלין** העיקר. כצ"ל (הגי"ש): **ס)** נדצ"ל **דגידולי**:

של אלו דוקא ולא חילופיהן, והיינו מתניתין דבסמוך דהאומר לאשתו קונם מעשה ידיך.

האומר לאשתו קונם מעשה ידיך וכו' אסור בחילופיהן ובגידוליהן. כתב מורי הרב ז"ל אע"ג דלא אמר ידיך עלי למעשיהן אלא מעשה ידיך או מה שתעשי הרי זה כאומר אלו, שהרי לא אסר עליו מעשה ידים בכלל ואפילו של ידיו, אלא מעשה ידי אשתו פרט ובזה יש לנו לומר שנתכוון שלא להנות ממעשה ידי אשתו ואם אשתו טוחנת ואופה נתכוין שלא להנות מריוח מעשה ידיה גם על ידי חליפין, ונראה לי שלא נתכוון לאסור אלא בכנגד ריוח מעשה ידיה וימכרו הלחם להיות מעות שכנגד שבח טחינה ואפיה שלה ושכנגד חטים שלו. **שאני** אוכל שאני טועם מותר בחילופיהן ובגידוליהן. אע"ג דמעשה ידיך כאומר אלו, כיון דאומר שלא אוכל מעשה ידיך לא אסר אלא אכילת הלחם שתטחון ותאפה דהדבר פשוט דהאומר ככר זו עלי שאני אוכל דמותר בהנאתו, וכן שאני טועם בטעמו הוא דאסר נפשיה, מיהו בטעם גופיה מוסיף איסור לאיסור יוצא מהם לפי ספק בעיין והוא הדין תערובת מטעם דתלמודא מדמי להו, עכ"ל רבינו ז"ל.

דף נ"ז ע"ב. גמרא בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו עיקרו אסור שחייב לבערו וגידוליו היתר דלא גזרו על גידולי שביעית כמו שגזרו על גידולי תרומה להיות כתרומה וכדאיתא לקמן. **מי אתו** גידולין ומבטלין את האיסור, ומדרבנן קאמר דאילו מדאורייתא ודאי בטיל הוא ברוב כשאר האיסורין, ופירות שביעית גופייהו נמי לא מיבעיא ליה בשנתערבו בפירות של שמינית דפשיטא ליה דבטלין הם בנותן טעם וכדתניא לקמן (נ"ח א'), אלא בגידולין ועיקר קא מיבעיא ליה אי מבטלין חד לחבריה או דילמא חשיבי ולא בטילי חד לגבי חבריה.

ילדה שסיבכה בזקנה ובה פירות. ודוקא בשיש בה פירות לפי שכיון שיש בה פירות של איסור כבר וזה בא לבטלן גזרו עליהם ואסרום שלא יהיו בטלין לגבי תוספת ההיתר, אבל במסבך ילדה בלא פירות בזקנה ודאי בטלה היא ופירותיה מותרין.

ליטרא בצלים שתקנה וכו' ודילמא לחומרא. ומסתברא לי דאינו מעשר מניה וביה אלא מעשר עליו ממקום אחר כדי שלא יעשר מן הפטור על החיוב, וק"ל דהא חומרא דאתי לידי קולא היא וכדאמר בעלמא (עירובין נ' א') המרבה במעשרות פירותיו מתוקנין ומעשרותיו מקולקלין, ויש לומר דכיון דעיקר מעשר ותרומת מעשר שלהן מדרבנן הם לא גזרו בכך.

דף נ"ח ע"א. כל דבר שיש לו מתירין. כגון טבל שאפשר לתקנו ולעשר עליו ממקום אחר, ובשילהי ע"ז (ע"ג ב') מפרש טעמא אחרינא משום דכהתרו כך איסורו ושם כתבתיה בארוכה בסיעתא דשמיא.

יש מי שגורס אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה כל שהו. ופירושו כך, אף אני לא אמרתי שיש לה שיעור אלא לביעור, כלומר שאם נטע של ששית בשביעית והוסיף כל שהוא בטלו אותן גדולין לגמרי לגבי העיקר הרוב שהוא של היתר ואינו אסור לגמרי כדין גידולי שביעית אלא מותרין באכילה והוא שיבערום כלומר שיאכלם קודם יציאת שביעית, **אבל** לאכילה לאחר שביעית כלומר אם נתערבו לו פירות שביעית בשל שמינית בכי הא תנן השביעית אוסרת במינה במשהו אלמא אתו גידולי היתר ומבטלי איסור, **ודחה** הא נמי לחומרא שאני, ואינו מחוור בעיני כלל דע"כ לא איבעיא ליה לישמעאל איש כפר ימא אלא בגדולין ולא בפירות שביעית שנתערבו בפירות שמינית כדכתיבנא לעיל, דאם איתא למה ליה לדחוקי נפשיה ולמינקט בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ליבעי פירות שביעית שנתערבו בפירות שמינית, ועוד דמאי קא משני הא נמי לחומרא דאם בתערובת פירות שביעית שנתערבו בפירות שמינית הלכו בהן לחומרא כל שכן בגידולין ועיקר, ואינו נראה עיקר כלל.

אלא הכי גרסינן אמר להם אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה כל שהוא בנותן טעם, ונראה לי דהכי קאמר אף אני אומר שלא אמרו שם בשביעית שאוסרת בכל שהוא אלא לביעור, ולא אמרתי לאו דוקא, ואמתניתא קא מכנה כאילו הברייתא אומרת כן, וכמוהו בעבור זה לא אמרתי אלא בשיש מצה ומרור מונחים לפניך, וכן היא בירושלמי של מסכת שביעית (פ"ו ה"ג) דגרסינן התם אמר להם לא אם אמרתם בשביעית שאוסרת כל שהוא אלא בביעור אבל באכילה בנותן טעם, **לביעור**, פירשו המפרשים כלומר אם נטע בצל של ששית בשביעית וגדל בשביעית כל שהוא חייב לבערו, **באכילה**, שיאכלנו קודם הביעור כאילו כולו משביעית דאתו גידולי האיסור ומבטלין העיקר של

קונם שאת נהנית לי עד החג, אם את הולכת לבית אביך עד הפסח, אם הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג, ואם נהנית לוקה, ולאחר הפסח מותרת לילך מיד.

זהו ביאור המשנה וכלה על הצד שביארנוה הלכה היא, וכבר הארכנו בה יותר בפרק שני. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן.

[נז, ע"ב] סוגיא זו מבולבלת ביד מפרשים מצד בלבול נסחאות ושינוי פירושין שבה, והריני רוצה להעירך בביאורה דרך קצרה ולברר בכלל פירושה פסקים שבה. וכבר ידעת בבצל שעקרו בשביעית שנמצאו דיני פירות שביעית עליו הן לענין ביעור הן לכל דיני שביעית, שאם תשהה אותה עד מוצאי שביעית אסורה שמכל מקום פירות שביעית היא וחייב לבערה, ואם עבר והשהה ונטעה בשמיני הואיל והבצל עצמו אינו כלה הוא אסור וגידוליו מותרין[37]. ומכל מקום אם רבו גידוליו על עיקרו, כגון שצמחו ממנה הרבה בצלים שאלו בסוגיא זו אם נתבטל האיסור ברוב כדין תורה והותר העיקר עם הגידולין, ולא גזרו חכמים עליהם[38], או שמא מתוך שהעיקר חשוב אינו בטל אצל גידוליו. ולענין פסק הלכה רווחת שנתבטל העיקר ברוב כדין תורה, והותר העיקר עם הגידולין אחר שרבו גידוליו, שמאחר שאיסור שביעית על ידי קרקע אף בטילתו על ידי קרקע. ומכל מקום בתלמוד המערב (שביעית פ"ו ה"ג) לא עשו בה מעשה אלא במורכנים, ופירוש מורכנים מלשון (בראשית כד, יד) הטי נא כדך שתרגומו ארכיני, ר"ל שמעקלין הצואר שלהם שלא יגדלו. וכיון שעשה כן גלה דעתו שאין נוח לו בגידוליהן בשביעית, ואם גדלו אחר כן עם אותה הרכנה ויצאה לה לשמינית וגדלה הרי אותן הגידולין מותרין ומעלין האיסור, אבל כל שלא הרכינם לא. ואף גדולי המפרשין (הראב"ד הל' שמיטה פ"ד הכ"א) נראין כמסכימין בה[39] ואף הסוגיא מוכחת כן למטה כמו שיתבאר.

ולענין הסוגיא באו לברר היתר שאלתם ממה שאמרו בצל של תרומה שנטעו ורבו גידולין על עיקרו מותר, וזו אינה הלכה שגידולי תרומה אף ע"פ שמן הדין חולין הן חכמים גזרו עליהם ליאסר לזרים, ולא הותרו לזרים אלא גידולי גידולן כמו שיתבאר למטה (דף ס' ע"א), ומכל מקום הקשו לאותו שבא להתיר מכח שמועת בצל של תרומה שביק מר תרתי ועביד כחד, כלומר שבשני מקומות מצינו שאין גידולין מעלין את העיקר, ומה ענין לדמות את השביעית לאחת ולהניח את השתים שלא לדמותה להם. ומאי נינהו תרתי, חדא דאמר רבי יוחנן לענין ערלה, ילדה ר"ל נטיעת ערלה שסיבכה בזקנה ובה פירות, ר"ל שהיו בילדה פירות בשעה שסיבכה, אפילו הוסיפו באותם הפירות משעת הסיבוך ואילך מאתים של היתר אותם הפירות אסורים, שהעיקר חשוב ואינו בטל בתוספות, אע"פ שהתוספות כלו בהיתר שהרי ילדה שסיבכה בזקנה בטלה ילדה אצל זקנה, אלא שמאחר שבשעת הסיבוך היו בה פירות שכבר נאסרו, וזה בא לבטלן גזרו עליהן שלא ליבטל אפילו בתוספות, אפי' היו קטנים הרבה עד שהוסיפו

ראמ"ה עמ' קכ"ה. 37. וכ"כ הרא"ם בשיטמ"ק והרא"ש ד"ה גידוליו היתר וכו' דפשיטא ליה דגדולין מותרין אפי' לא רבו עיי"ש, אך הר"ן ד"ה ורבו כתב דזו היא הבעיא עיי"ש. ובקרן אורה האריך כאן, ועיין קהלות יעקב סי' ל"א. 38. כ"כ התוס' והרשב"א. 39. ועיין בנו"כ

אינו כלאים, נמצא לפי זה חלוקים מכמים וי"ט מן הקלה אל הקלה דלדעת מכמים הוי כלאים מן התורה ולר"ט לא הוי כלאים אפי' מדרבנן לפי שהוא קובר שהוא מין זרעים ולא מין ירקות. ולא הוצרך רבינו להזכיר הקינבוס בהדי הקינרס ולמר גפן מע"פ שזה מן התורה ואלו מדרבנן אלא לאפוקי מדר"ט. ואפשר שעלי הלמר גפן הנקרא קוטו"ן בעודם רכים בשויים לאכילה ולפיכך הוו מכלל הירקות אבל עלי הקינבוס הנקרא קנב אוכלין אותו במלרים ומשכר ואומרים שהוא משמח ואוכלין אותו מי כמות שהוא ויש מקומות שעושין ממנו בגדים כמו שעושים מן הפשתן: וכן כל מיני דשאים וכו'. ואיכא למידק דבירושלמי משמע אפילו לאמרי' השיפה והאטון והגמי ושאר כל הגדלים באפר מין דשאים ואינם כלאים בכרם ואמתי רבי אושעיא אלו הן מיני דשאים הקנרס והמלמה והלימונו והאטד תמן לברכה והכא לכלאים משמע דכל מיני דשאים אינם כלאים בכרם. וי"ל דרבינו סמך על המוקפמא דפ"ג דכלאים דתניא רבי דוסתאי בן יהודה אומר מיני דשאים הרי הם מיני כלאים השיפה והאיטון והגמי וכל הגדלים באפר מיני דשאים הרי הן כלאים בכרם: ופול המצרי מין זרעים ואינו מקדש. ואיכא למידק דתניא בתוספתא הקיסונין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות ופול המצרי מיני זרעים הרי הם כלאים בכרם. וי"ל דהתי תנא ס"ל מיני זרעים הם וכלאים בכרם ולא קי"ל הכי שאין מקדש בכרם אלא מיני מבואה ומיני ירקות תדע דהא לא קי"ל כווותיה דמאי דקתני הדלועין והאבטיחין והמלפפונות מיני זרעים הם דפשיטא דמיני ירקות הן הילכך דמאי דקתני פול המצרי מין זרעים פסקינן כוותיה וכמאי דקתני הרי הם כלאים בכרם לא פסקינן כוותיה דאין הזרעים כלאים לפי שיטת רבינו:

והקנים והוורד והאטדין וכו'. הכי איתא בתוספתא פרק ג' ולמדנו דשושנת המלך לאו היינו ורד דורד מין אילן הוא ושושנת המלך מין זרעים. ורא"מי מי שפירש מבגלא הארון. ובפ' בכל מערבין (ל"ד:) אמרינן דאיכא קנים שהן מין ירק והוו כלאים בכרם דתניא הקנים והאטדין וההגין מין אילן הם ואינם כלאים בכרם והמניא לידך הקנים והקידן והאורבנין מין ירק הם והם כלאים בכרם קשיין אהדדי אלא ש"מ בתן בעוחדין כתן בשאין עוחדין ופירש"י ז"ל עוחדין. קשים ותימא למה לא חלק רבינו בקנים בין קשים לרכים. וי"ל דלא קי"ל כי האי תנא דאמר מין ירק הם והם כלאים בכרם אלא כי הך כללא דאמרינן בתוספתא כל המוציא עלין מעיקרו וכו' וכתב רבינו בסמוך ועל זה הכלל אנו סומכין לענין ברכות והתם מחלק בין קשים לרכים לענין שבות אלא גזרו שבות על הרכים לפי שהם כירקות אלא גזרו על הירקות שבות ועלה אמר ומנא תימרא דשני לן בין עוחדין לשאין עוחדין דתניא וכו' ומסיק ש"מ דלענין שבות הקנים הרכים הוו כירק ולא גזרו עליהם אבל לענין כלאים לא שקיל וטרי התם ולפיכך לא חש להאריך אבל במאי דתני שהם כלאים לא קי"ל כוותיה ולא מחלקינן בין קשים לרכים שהכל מין אילן הוא ולענין כלאים בחר מינא אחזלינן: **והצלף** מין אילן לכל דבר. שם בתוספתא אלף כ"ש אומרים כלאים וכ"ה אומרים אינו כלאים אלו ואלו מודים שחייב בערלה ואיתא נמי בברכות:

כא הרואה ירק בכרם וכו'. משנה פ"ה הזכרתיה למעלה והתלוק שיש בין בעה"ב לאחר: וביצד משערין שיעור זה וכו'. הכי איתא בירושלמי כיצד הוא בודק רב ביבי בשם ר' תנינא לוקט אחד ומניח אחד מה שזה פותח זה מוסיף ע"כ. ולרין שיהיו שניהם ממין אחד שאין כל הגדלים גדלים בשוה ולא כל המתייבשים מתייבשים בשוה. והשיג עליו הראב"ד ז"ל שריבה עליו תחבולה גדולה כלומר שתפסם לו דרך ארוכה. ורואה אני דרכו של רבינו ארוכה וקלרה כי מי נתן לעומד בשדהו או בכרמו רחוק מן היישוב שם משקל אונקיאות ושמא בתוך זמן שילך לנקש המשקל יוסיף במאתים לפיכך אומר אומר יפה שבעלי השדות בקיאין הם לדעת כל דבר ודבר בכמה זמן מתיבש לאותו ועל דרך זה משערין בוספתו ומה שאמר המלמוד לוקט אחד וכו' הייגו שרואין אותו כאילו נלקט ומשערין בכמה זמן יבש. ודרכו של הראב"ד היא קלרה וארוכה שאין הלאות מתיבש בכל השעות בשוה. שבשעה הראשונה שיש בו לחות מרובה פותח הרבה במשקל ולא כן בשעה שניה ובשלישית אינו פותח כפי מה שפותח בשניה אבל בתוספת אינו כן שהרי בכל השעות מוסיף בשוה הילכך אם פתחו העשרים אונקיות בתלי שעה אוקייא לא הוסיפו הנטיעות אחד על עשרים. ולדרכו של רבינו ניתא שהרי אומדין כל הזמן יחד ודוק ותשכח:

כג אסור להעביר עציץ נקוב וכו'. פ"ו במשנה עלין נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש ור"ש אומר אחד זה ואחד זה אסור ואינו מקדש המעביר עלין נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור. וה"פ רישא איירי כגון שהיה העלין מונח בכרם או סמוך לכרם וחבע לתוכו מקדש דלא קי"ל כר' שמעון ואע"ג שלא הניחו אחת הגפן וסיפא איירי שהעלין היה ברוע והעבירו תוך הכרם אסור אבל אם הניחו אחת הגפן והוסיף במאתים הרי זה קדש והא דקתני אסור היינו משום דלכתחלה אסור להעבירו או להניחו אחת הגפן אבל אם נשתהה והוסיף קדש, ומסתברא דאיכא חלוק אחר בין רישא לסיפא דאילו ברישא משעה שהשריש נאסרו הזרעים והגפנים לא נאסרו עד שיוסיפו במאתים ואילו בסיפא שכבר השריש הזרעים בעלין לא נאסרו גם הזרעים עד שיוסיפו במאתים וכן כתב רבינו למעלה שהחורע בעלין נקוב כאילו זרע בארץ:

כד בצל שנטעו בכרם וכו'. בירושלמי פ"ה מ"ל זעירא בשם ר' יוחנן בגל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפי' מוסיף כמה אסור שאין גדולי היתר מעלין את האיסור ע"כ. ומה לי שעקר את הבגל וחזר ושתלו בהיתר ומה לי נעקר הכרם ומה שגדל אח"כ גדל בהיתר. ובמנחות פ' ר' ישמעאל מ"ר יוחנן בגל ששתלו בכרם ונעקר הכרם אפילו הוסיף במאתים אסור ואע"ג דבפרק הנודר מן הירק איבעיא לן מי גדולי היתר מעלין את האיסור או לא ופשט ר' יצחק נפחא מההיא דמ"ר יוחי בגל של תרומה שנטעו ורבו גדולין על עיקרו מותר הא אמר ליה ר' ירמיה שבק מר תרתין דאמר רבי אבהו מ"ר יוחנן וכו' ומייתי הך דילדה שסיבכה בזקנה וההיא דבגל שנטעו בכרם וכו' דמשמע מינייהו דאין גדולין של היתר מעלין את האיסור וכן ההיא דירושלמי דכתיבנא לעיל כולהו ס"ל אין גדולין של היתר מעלין את האיסור:

פ"ו א הזורע ירק או תבואה בכרם וכו'. פ"ה במשנה הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי זה מקדש מ"ה גפנים אימתי שהיו נטועות על ארבע אמות או על חמש חמש היו נטועות על שש שש או על שבע שבע הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח עגולות ולא מרובעות. רבינו האריך בפירוש משנה זו וצייר בה ציורין כדי שיבין המעיין אבל

משנה למלך

פ"ה **כא הרואה** ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו בו'. עיין בירושלמי אמתי ועיין במה שכתב מרן בפרקין דף ט':

הלה

בכרם. וכן כל מיני דשאים שעולין מאיליהן בשדה הרי הן מקדשין בכרם. ופול המצרי מין זרעים הוא ואינו מקדש. הקנים והוורד והאטדין מיני אילן הן ואינן כלאים בכרם: **כ** זה הכלל כל המוציא עלין מעיקרו הרי זה ירק וכל שאינו מוציא עלין הרי זה אילן והצלף אילן לכל דבר: **כא** *הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר. הגיע לו ועבר מעליו ואמר כשאחזור לו אלקטנו אם שהה עד שהוסיף אחד ממאתים הרי זה קדש: **כב** וכיצד משערין שיעור זה. רואין אם נחתך ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ בכמה זמן ייבש. הגע בעצמך שיבש עד שלא תשאר בו לחה במאה שעה. אם נשתהה בארץ משהגיע לו חצי שעה הרי הוסיף במאתים לאסור. ואם שהה פחות מחצי שעה מותר: **כג** אסור לעבור בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הכרם. ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים הרי זה קידש: **כד** בצל שנטעו בכרם ואחר כך נעקר הכרם ואחר כך צמחו בצלים מן העיקר הנטוע אע"פ שרבו הגידולים על עיקרו במאתים הרי אותו העיקר באיסורו שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור:

השגת הראב"ד

*הרואה ירק בכרם וכו' אם שהה עד שהוסיף אחד ממאתים הרי זה קדש וביצד משערין שיעור זה וכו'. פ"א עיקר הדברים אלו בירושלמי כיצד בודקין רב ביבי בר תנינא אמר עוקר אחד ומניח אחד כל מה שזה פחות זה מוסיף ועל דבר זה בנה בניינו ולא האיר דבריו כל הצורך עד שריבה עליו תחבולה גדולה. ואומר אני אפי' בתלי שעה יוכל לדעת כיצד עוקר שתי שבלים או כמה שיבלה ושוקל אותם בשעת עקירה ולתלי שעה יסקול אותם ואם היו עשרים אונקיאות ועכשיו פחתו אונקיא הרי שבתלי שעה ג"כ הוסיפו הנטיעות אונקיא הגה מי כל הנטיעות הוסיפו אחד על עשרים וכן למאה אונקיאות וכן למאתים:

פרק ששי

א הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו עד שהוסיף במאתים הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו שש עשרה אמה לכל רוח. עגולות ולא מרובעות. ורואין כל העיגול שרחבו שתים ושלשים אמה כאילו הוא

(ו) **ולא מרובעות.** דאלו מרובעות יש גפנים בזויות הריבוע נוסף על העיגול, והם יותר על שיעור שם עשרה מן הירק שזרע בכרם שהוא מלא גפנים, ואינן קיימת לן שאין האיסור מתפשט אלא עד שם בכרם [לג] **ופול המצרי מין זרעים הוא ואינו מקדש:**

טו [לד] **הקנים והוורד והאטדרין** (פירש ערוך ערך אטד מין הדס) **מיני אילן הם ואינם כלאים בכרם** [לה] **זה הכלל כל המוציא עלין מעיקרו הרי זה ירק** [לו] **וכל שאינו מוציא עלין מעיקרו הרי זה אילן** [לז] **והצלף אילן לכל דבר:**

עשרה אמות מן המקום שזרע שם הירק. וכבר האריכו הרמב"ם ורבינו שמשון בפירוש משנה זו [שם פ"ה משנה ה]. ועיין בכסף משנה שהביא תשובת ה"ל ישראל להרא"ש [יט] בדבר זה בפרק ו' דכלאים [הלכה ג]:

טז [לח] **הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר. הגיע לו ועבר מעליו ואמר כשאחזור לו אלקטנו** (*) **אם שהה עד שהוסיף אחד במאתים הרי זה קידש:**

יז [לט] **אסור לעבור בעציץ נקוב שזרוע בו ירק בתוך הכרם** [לט*] **ואם הניחו תחת הגפן ונשתהא שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאתים הרי זה קידש:**

יח [מ] **בצל שנטעו בכרם ואחר כך נעקר הכרם ואחר כך צמחו בצלים מן העיקר הנטוע אף על פי שרבו הגידולים על עיקרו במאתים הרי** [מא] **אותו העיקר באיסורו שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור:**

יט (*) [מב] **הזורע תבואה או ירק בכרם או המקיימו עד שהוסיף במאתים** [מג] **הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו שש עשרה אמה לכל רוח עגולות (ו) ולא** (ד) **מרובעות ורואים כל העיגול שרחבו שלשים ושתים אמה כאלו הוא כולו מלא ירק וכל גפן שתהיה בתוך עיגול זה נתקדשה עם הירק וכל שחוץ לעיגול אינן מתקדשות:**

כ [מד] **במה דברים אמורים בשהיה בין שפתי העיגול הזה ובין שורות הגפנים שחוצה לו יותר על ארבע אמות אבל אם היה ביניהם ארבע אמות מצומצמות או פחות רואים את העיגול כאילו הגיע לשורה הסמוכה לו וכאילו רוחב העיגול ארבעים אמה ורואין כל גפן שתפול בתוך עיגול זה של ארבעים אמה הרי היא מתקדשת:**

כא [מה] **במה דברים אמורים בזורע או מקיים תוך הכרם אבל הזורע חוץ לכרם וסמך לו הרי זה מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע בארך כל הזרע** [מו] **ויתר ארבע אמות חוץ לזרע ומתקדש מן הזרע רוחב ארבע אמות** [מא] **בארך כל השורה של כרם** [מב] **ואם זרע בצד גפן יחידית** [מג] **אינו מקדש מהזרע אלא ששה טפחים לכל רוח:**

כב [מד] **ילדה פחות מטפח אינה מקדשת את הזרעים במה דברים אמורים בשתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל אם כל הכרם כן הרי זה מקדש:**

כג [מו] **שתי גנות זו על גב זו התחתונה עשויה כרם זורע את העליונה עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים** קרוב **לכרם שאויר עשרה טפחים סמוך לכרם** [מז] **או לגפן יחידית אסור לזרוע בו זרעים** [מח] **ואם היתה העליונה עשויה כרם הרי זה זורע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים מעיקר הגפנים:**

כד [מט] **מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים הופך את הזרעים במחרישה ואחר כך נוטע ולא יטע ואחר כך יהפוך:**

ערך לחם למהריק"ש

סוף פעיף יז **[כדי להוסיף אחד ממאתים].** כילד משערין שיעור זה, עוקר שתי שבלים או כמה שילה ושוקל אותם בשעת עקירה, ואחר חלי שעה ישקול אותם, ואם מיתתו אחד ממאתיים נידוע שהוסיפו כן בחלי שעה [רמב"ם כלאים ה, כח]. ואף על פי שכתבו ז"ל דרכים אחרים לדעת שיעור זה, בדרך זה יותר נקל:

ביאור הגר"א

[לג] **ופול המצרי כו'.** תוספתא הנ"ל [ס"ק ד ולבו]. ונקט [שו"ע] פול המצרי, אף על גב דאמרינן בנדרים ריש פרק ד' [משנה א־ב] שהוא ירק או דגן: [לד] [פעיף טו] **הקנים כו'.** תוספתא וירושלמי [כלאים] שם ושם, וגמרא פרק ג' דעירובין שם [לה, ב]: [לה] **זה הכלל כו'.** תוספתא [כלאים] שם וירושלמי שם, ע"ש: [לו] **והצלף כו'.** תוספתא וירושלמי שם ושם, וגמרא דברכות ל"ו א' וכבית הלל: [לז] (ליקוט) [פעיף יח] **אפור כו'.** ולוקה, כמו שכתוב בסעיף י"ב: [לז*] **ואם הניחו.** תוספתא [כלאים] סוף פרק ד' המעביר עצץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן, ור"ל אסור באכילה (ע"כ): [לח] [פעיף יח] **אותו העיקר כו'.** משמע דוקא עיקר, וכמו שכתוב שם [נדרים נז, ב] גידולין מעלין את העיקר. אבל הר"ן [שם ד"ה ורבו וד"ה אף על פי] כתב דלאו דוקא, והוא הדין לגידולין, ע"ש. ועיין סימן רצ"ג סעיף ה' (ל"ע) וסימן רצ"ד סעיף כ"ב (מה שכתוב שם אבל אם כו' הפירות של הענף כו', משמעות הלשון שאסור כל הפירות, העיקר עם התוספת, דלא כהש"ך שם ס"ק לב) דאף הגידולין אסורים, כדעת הר"ן: [לט] [פעיף יט] **הזורע כו'** [פעיף כ] **במה דברים אמורים כו'.** כפי פירושו [של הרמב"ם] במתניתין שם [כלאים פ"ה משנה ה ד"ה הרי]. אבל כבר מחו ליה אמוראא, ושיטה המחוורת הוא פירושו של תוספות יום טוב [שם ד"ה אולם] שחמש אמות הואיל שקרוב לארבע אמות גזרו אטו ארבע אמות, שרוב הכרם נזרעין על ארבע אמות, ע"ש: [מ] [פעיף כא] **ויתר ארבע אמות כו' ומתקדש כו'.** הכל על הכלל דארבע אמות שבכרם מקדשין: [מא] **בארך** כל' כו'. מיירי שאין הזרע הולך יותר מן הכרם, וכמו שכתוב למעלה ויתר ארבע אמות כו', אבל אם הזרע הולך יותר מקדש גם כן מן הזרע ארבע אמות חוץ לכרם כנזכר לעיל [כשו"ע]: [מב] **ואם זרע כו'.** מתניתין [שם] סוף פרק ג' וריש פרק ד': [מג] [פעיף כב] **שתי גנות כו'.** תוספתא [שם] פרק ג' [הלכה ח] וירושלמי [שם] פרק ד' [סוף הלכה כ] שתי שדות זו למעלה מזו, התחתונה נטועה כרם והעליונה אינה נטועה כרם, זורע את העליונה עד שמגיע לאויר עשרה. העליונה נטועה כרם והתחתונה אינה נטועה כרם, זורע את התחתונה ואת המדרגה עד שמגיע לעיקר הגפנים. ואמר עלה בירושלמי שם אמר רבי יוסי לית כאן לעיקר הגפנים, אלא למטה משלשה, כהדא דתנינן שורשי פיאה נכנסין לתוך ארבע אמות שבכרם למטה משלשה טפחים הרי אלו מותרין: [מד] [פעיף כד] **מי שהיתה כו'**

באר היטב

(ד) **מרובעות.** כתב הט"ז [ס"ק ו] דאלו מרובעות יש גפנים בזויות הריבוע נוסף על העיגול, והם יותר על שיעור שם עשרה מן הירק שזרע בכרם שהוא מלא גפנים, ואינן קיימת לן שאין האיסור מתפשט אלא עד שם עשרה אמות מן המקום שזרע שם הירק, עכ"ל:

אוצר מפרשים

ו (שם פעיף טו) **הקנים והוורד והאטדרין מיני אילן הם.** הבאר הגולה (אות לו) ציין שהוא בירושלמי. והכי נמי איתא בבבלי עירובין (דף ל"ד ע"ב), אלא דבמקום הוורד איתא שם וההגין. רצ"ע, דבש"ס שם מחלק בין קנים העוזרדין לשאינן עוזרדין: (יד אברהם)

הגהות והערות

יח) לפנינו בתוספתא איתא "הרי הן כלאים בכרם", ועיין ביאור הגר"א ס"ק לב וס"ק ז: יט) ע"ע פירוש הרא"ש על מסכת כלאים שם, הנדפס בסוף המסכת: כ) עיין במפרשי המשנה שם. אולם הכסף משנה [שם ג, ג] ציין לפ"ג משנה ז ורש פ"ו, וכן כתב ביאור הגר"א כאן ס"ק מב: כא) תוקן במהדורת ווילנא תר"מ: כב) תוקן במהדורת אמ"ד תע"ח:

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

לה. תוספתא [שם] פרק ג' [הלכה יג] [יח]:
לו. [רמב"ם ה, יט־כ] ירושלמי פרק ה' [שם]:
לז. שם:
לח. שם:
לט. [רמב"ם ה, כח] משנה ו' פרק ה' [שם]:
(*) וכתב הרמב"ם [שם ה, כב] על פי הירושלמי [שם הלכה ה] שמשערין אם מיכם עד שלא תאמר בו ליתה במאה שעה אם נשתהא באדרן משהגיע לו מלי שעה הרי הוסיף במאתים לאסור. והרלב"ד [בהגות שם הלכה כח] כתב כמלי שעה יוכל לדעת, כילד, עוקר שבלים במה שילה ושוקל אותם בשעת עקירה, ולמלי שעה ישקול אותם ואם היו עשרים אוקיות ועכשיו פחות אוקיא הרי שבמלי שעה הוסיפו הגטיעות אוקיא:
מ. [רמב"ם ה, כג] משנה [שם] סוף פרק ז':
מא. [רמב"ם ה, כד] מימרא דרבי יהונתן וכו' נדריס דף נ"ז ע"ב וירושלמי פרק ה' דכלאים [הלכה ו]:
(*) מבאן עד סוף סעיף ל' הוא לשון הרמב"ם (ריש) פרק ו' מהלכות כלאים:
מב. ממשנה ה' פרק ה' דכלאים:
מג. [רמב"ם ו, ג] שם. וקלר הגליון מהביל מה שפירש בו המכס בהכמות ה"ל ישראל להרא"ש בתשובת השאלה ששאל ממנו [יט] והביאו הכסף משנה [שם הלכה ג], או פירוש הרמב"ד [בהגות שם]. והרב תוספות יום טוב [שם] האריך גם כן בזה הרבה. ואני בעניות דעתי בפירוש המשנה אשר כתבתי לי פה וקראתיו בלי גולה כתבתי הביאור והליוריס באר היטב ולמודעתי ולכיוצא בי, הש"ית יזכני להוציאם לאור בלי מבטול:
מד. שם [רמב"ם ו, ג] ממשנה ה' פרק ד' [שם וכבית הלל; ממ"ג לאיון רפ פ, ח]:
מה. ממשנה [שם] סוף פרק ד' [כ]:
מו. [רמב"ם ו, ד] סוטה דף מ"ג (ע"ח) [ע"ב] [כא]:
מז. [רמב"ם ו, ה] ירושלמי פרק ו' דכלאים [סוף הלכה ג]:
מח. ירושלמי [שם] פרק ז' [הלכה ג]:
מט. ירושלמי פרק ו' [הנ"ל]:
נ. [רמב"ם ו, ו] משנה (ג') [ד] [כב] פרק ב' [שם]:
לא. [רמב"ם ה, יט־כ] ירושלמי פרק ה' [שם]:
לב. שם:
לג. שם:
לד. [רמב"ם ה, כא] משנה ו' פרק ה' [שם]:
(*) וכתב הרמב"ם [שם ה, כב] על פי הירושלמי [שם הלכה ה] שמשערין אם מיכם עד שלא תאמר בו ליתה במאה שעה אם נשתהא באדרן משהגיע לו מלי שעה הרי הוסיף במאתים לאסור. והרלב"ד [בהגות שם הלכה כח] כתב כמלי שעה יוכל לדעת, כילד, עוקר שבלים במה שילה ושוקל אותם בשעת עקירה, ולמלי שעה ישקול אותם ואם היו עשרים אוקיות ועכשיו פחות אוקיא הרי שבמלי שעה הוסיפו הגטיעות אוקיא:
מ. [רמב"ם ה, כג] משנה [שם] סוף פרק ז':
מא. [רמב"ם ה, כד] מימרא דרבי יהונתן וכו' נדריס דף נ"ז ע"ב וירושלמי פרק ה' דכלאים [הלכה ו]:
(*) מבאן עד סוף סעיף ל' הוא לשון הרמב"ם (ריש) פרק ו' מהלכות כלאים:
מב. ממשנה ה' פרק ה' דכלאים:
מג. [רמב"ם ו, ג] שם. וקלר הגליון מהביל מה שפירש בו המכס בהכמות ה"ל ישראל להרא"ש בתשובת השאלה ששאל ממנו [יט] והביאו הכסף משנה [שם הלכה ג], או פירוש הרמב"ד [בהגות שם]. והרב תוספות יום טוב [שם] האריך גם כן בזה הרבה. ואני בעניות דעתי בפירוש המשנה אשר כתבתי לי פה וקראתיו בלי גולה כתבתי הביאור והליוריס באר היטב ולמודעתי ולכיוצא בי, הש"ית יזכני להוציאם לאור בלי מבטול:
מד. שם [רמב"ם ו, ג] ממשנה ה' פרק ד' [שם וכבית הלל; ממ"ג לאיון רפ פ, ח]:
מה. ממשנה [שם] סוף פרק ד' [כ]:
מו. [רמב"ם ו, ד] סוטה דף מ"ג (ע"ח) [ע"ב] [כא]:
מז. [רמב"ם ו, ה] ירושלמי פרק ו' דכלאים [סוף הלכה ג]:
מח. ירושלמי [שם] פרק ז' [הלכה ג]:
מט. ירושלמי פרק ו' [הנ"ל]:
נ. [רמב"ם ו, ו] משנה (ג') [ד] [כב] פרק ב' [שם]:

כד * (קנז) בצל (קנח) שנטעו בכרם ואחר כך נעקר הכרם ואחר כך צמחו בצלים מן העיקר הנטוע אע"פ שרבו הגידולים על עיקרו במאתים * (קנט) הרי אותו העיקר באיסורו (קס) שאין גידולי היתר מעלין את העיקר האסור:

פרק ששי

א * (א) הזורע ירק או תבואה (ב) בכרם או המקיימו (ג) עד שהוסיף במאתים הרי זה מקדש * (ד) מן הגפנים שסביבותיו שש עשרה אמה לכל רוח. (ה) עגולות ולא מרובעות.

באור ההלכה

בפיהמ"ש וכן משמע פסטית לשונו כאן כמ"ש כל האחרונים ומרן ז"ל תמה מה חילוק יש אמנם י"ל משום שדעתו להוציא מיד וכמו שהקשה מרן בעצמו בסי' ג' סקכ"ח מהזורע ע"מ לעקור ומה שחי' שם שאם התבואה מבושלת אז סופה להתבשל ל"ש זה לכאו' אין זה מוכרח וצ"ע, ועי' בחוס' אנשי שם מש"כ עוד בשם האחרונים בזה: * בצל שנטעו. לכאו' נראה דדוקא בצל שאין זרעו כלה אבל זרע תבין וכה"ג שזרעו כלה ונעקר הכרם בעוד שזרעו כלה אין אוסר דדוקא בתרומה הי' תקנה שגידולי תרומה תרומה אפי' זרעו כלה אבל בשאר הדברים אם זרעו כלה מותר כדתנן פ"ט דתרומות ורק אם כבר עשויה שבולת בעודה כלאים אז אסורה כמ"ש רבנו פי"א מתרומות הכ"ו לענין טבל, אך יל"ע מאי פריך בירו' כאן שפ"ה הקשין אסורין והדגן מותר גדל מתוך איסור ואת אמרת הדגן מותר והאר"ז בצל של כה"כ כו' וצ"ל דכיון שיש כאן כבר קשין האסורין זה עדיף מזרעו כלה ועדיין אין כאן כלים דהוי כשבולת כיון שהקשין אסורין, והנה רבנו לקמן פ"ח הי"א לא הביא רק דינא דהקשין מותרין והדגן אסור אבל להיפך לא הביא והיינו משום קושיית ר"ז כיון דפסק הכא כר"ז א"כ א"א להתיר כאן וכ"כ הרש"ש, אמנם קושיא כעין זו הקשה ג"כ ר"ז בירו' ערלה פ"א ה"א ניחא התחתון לסייג כו' התחתון למאכל והעליון לסייג גדל מתוך איסור כו' ושם פסק רבנו פ"י ממע"ש ה"ג דשניהן פטורין מערלה הלד של סייג דלא כר"ז וצ"ל כיון דשם ר' יוחנן אמר בהדיא דמותר והוא מרא דשמעתא דילה שסיבה בזקנה בטלה ע"כ דצריך לחלק כמש"כ מרן בחזו"א ערלה סי' א' סק"א ועי' בנועם ירושלמי בשמעתין: * הרי אותו העיקר באיסורו. במנחות פ"ט ב' בעי ר"ש בן פזי שבולת שהביאה שלש לפני העומר ועקרה ושתלה לאחר העומר והוסיפה מהו בתר עיקר אזלי' או בתר תוספת אזלי' ובעי למפשט מהא דאר"י בצל ששתלו בכרם ונעקר הכרם אפי' הוסיף במאתים אסור אלמא בתר עיקר אזלי' ודחי היא נופא קמיבעיא לי' מפשט פשיטא להו א"ד ספוקי מספקא להו ולמומרא אמרי' לקולא לא אמרי' ולפ"ז למה דפסק רבנו בפ"י ממא"א ה"ה גבי מדש שהוא ספק א"כ גם כאן מספק הוא דפסק לחומרא וכן מבואר בחזו"א כמ"ש בד"א ובזה יש ליישב מה שהקשה רעק"א בהגהותיו על הרמב"ם ממה שכ' רבנו בפ"ה מנדרים הכ"א ולמה לא יבטל העיקר האסור בגידולין שרבו עליו שהרי הן דטיל"מ משמע הא לא"ה בטל וכאן פסק דלא בטל ולהנ"ל י"ל דשם רבנו רולה לומר דבודאי אינו בטל ולא מספק וכ"מ שילקה עליהן וכדמוכח שם הי"ד שלוקין על הגידולין (ול"ל דהא דדטיל"מ לא בטל הוא מדאורייתא שם וצ"ע) ומה שהקשה עוד רעק"א ממה שכתב רבנו פי"א מתרומות הכ"ב בבר השיב שם הראב"ד על רבנו ושם יתבאר בע"ה, ולפ"ז י"ל דרבנו לשיטתו דגם שלא במפולת יד אסור מה"ת אבל להפוסקים דבלא מפולת יד אין אסור אלא מדרבנן י"ל דספיהא לקולא וצ"ע:

* הזורע ירק כו'. עי' בד"א שהבאנו בשם המזו"א שמלבד דכ"ז מדרבנן אבל מדאורייתא אין חילוק בין תוך הכרם לחוץ לכרם וכ"כ מהר"י בן מ"ל שכתב הטעם דשויהו לשיעורייהו כדין קרחת הכרם ושם הוא מדרבנן כדתנן אסורין ולא מקדשין. אמנם הר"ש והרא"ש והרע"ב כתבו הטעם לשיעור ט"ז אמה כמו שמותר להרחיק הגפנים זה מזה אמנם זה לא יתכן לדעת רבנו דפסק בפ"ז ה"ב כר"מ ור"ש דשיעור הפלגה עד ח' אמות, וגם להר"ש נראה דשיעורו מדרבנן דמה זה שייך לשיעור הפלגה ורק חכמים עשאוהו שוה כשיעור שמלינו בבי הפלגה ובקרית ספר להמבי"ט ז"ל כתב דשמושה אמות מקדש מדאורייתא לכל לד והשאר מדרבנן ע"ש בטעמו, וי"ל דטעם ט"ז אמה משום ששיעור יניקת אילן ט"ז אמה כמ"ש בב"ב כ"ו ב' ונמצא דהזרע נכנס בתוך יניקת האילן: * מן הגפנים שסביבותיו. יל"ע אם נכנס משהו מהגפן תוך ט"ז אמה אבל הפירות חוץ לט"ז אמה אם נאסר כל הגפן או רק הפירות שבתוך ט"ז אמה ואולי זה תלוי אם גוף העץ ג"כ נאסר עי' ירו' פ"ה ה"ו ר"ז בעי כו' ולענין זורע בתוך ד"א שבכרם כ' מרן בדיני כה"כ סוף אות

ציון ההלכה

(רסד) ערוך השולחן: (רסה) ירושלמי פ"ה ה"ו: (רסו) ר"י קורקוס ע"ש והגר"א בשו"ע: (רסז) בנדרים כ"ז ב' ועי' בהגר"א דהשו"ע פסק בכמה מקומות כהר"ן ובאמת רבנו בפ"י ממע"ש הט"ז כתב ג"כ שאין גידולי היתר כו' ולטעמי' אזיל דהגידולין הם היתר: (רסח) מבואר בחזו"א שביעית סי' ח' סק"ג ו' ועי' בק"ס להמבי"ט שכתב שהוא מדרבנן ועי' בשעה"מ פ"ג מאישות ה"י ועי' בבה"ל ועי' בישועות מלכו סב' דבחו"ל מותר דהוא ספיקא דרבנן: (א) רדב"ז: (ב) ר"י בן מלכי צדק ועי' בבה"ל: (ג) חזו"א סי' י"ב סק"ג ובדיני כה"כ אות י"ט וכ"כ בקרית ספר להמבי"ט ועי' בבה"ל: (ד) חזו"א דיני כה"כ שם ויתבאר עוד בפ"ז ה"א בעז"ה: (ה) בנתי כלאים אות כ"ט כתב דאפי' זרע חוץ לד"א מקדש אבל בחפארת יעקב תמה עליו דהא קרחת הכרם אין מקדש חוץ לד"א: (ו) רבנו בפיהמ"ש: (ז) ירושלמי עי' ר"ש:

בו כשרובו של ישראל יתחייב במזוזה *) וזה ודאי אינו במשמע כלל מדברי המרדכי ז"ל וגם אינו מתקבל כלל בסברא, ונראה דדוקא לענין קביעות איכות הכלי והחוט התם שמו נקרא על שם רובו והמיעוט בטיל בשם של הרוב, אבל לענין בטלות הממון לא נקרא על שם רובו, דכל שיש בו שותפות מקרי של שניהם ועוד דממונא לא בטיל ועוד דאפשר לברר חלקם ע"י חלוקה וכל שאפשר לברר לא שייך ביטול [נדפס בקה"י חלק ו' סימן י"ב].

סימן לה

בסוגיא דגידולין

נ"ז ע"ב ישמעאל איש כפר ימא וא"ל איש כפר דימא הטלה בידו בגל שעקרו בשביעית וגטעו בשמיטה [דבלא עקרו, וילא לשמיטה, אפילו עיקרו אין בו שביעית דבירק אזלינן בתר לקיטה, הר"ש ז"ל פ"ט דשביעית מ"א] ורבו גידולין על עיקרו כו' אותן גידולי היתר מעלין את האיסור או לא ופירש הר"ן ז"ל דזה פשיטא לן שאם רק הגידולין הן היתר דודאי יכולין לבטל את העיקר, אלא דעל הגידולין גופא מספק"ל שמא הן עצמן אסורין כעיקר האסור, כיון שנמשכין ויולאין מן העיקר, ובדף כ"ח א' ד"ה אבל ביאר מה שהכריחו לפרש כן מהא דאתינן למפשט בעיין מדתניא רש"א כל דשיל"מ כו' וכל דבר שאין לו מתירין כו' נתנו בהם חכמים שיעור אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין ולא נתנו בה חכמים שיעור לתנן השביעית אוסרת כ"ש

*) וגו"ר שכה"נ מבואר בפירש"י ז"ל יומא י"א ד"ה הני אבולי כו' הובא בת' רעק"א ז"ל סי' ס"ג, ושם בד"ה אומנם חתר מה טעם לחלק בזה בין רוב למיעוט ע"ש ולפמש"כ כאן יש מקום לומר שזהו טעם רש"י ז"ל.

במינה אמר להם אף אני [כלומר אף הם] לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנו"ט, וסובר הגמרא דהא דקאמר דלביעור אוסר בכ"ש היינו אפילו כשנתערב הכ"ש ע"י גידולין ופשיט מזה דכמו דגדולי איסור אוסרין את העיקר ה"נ גדולי היתר מתירין את העיקר [עד דדחי דלמא לאומרא שאני] והשתא אי כל בעיין הוא אי גדולין יכולין לבטל עיקר אבל פשיטא שהגדולין עצמן לא נהפכו כהעיקר, מאי ראי' מהא דגידולין של איסור אוסרין, להיות מה"ט גידולין של היתר מתירין, אחרי שאין כאן אלא תערובות איסור והיתר, שפיר י"ל דכשהעיקר איסור לא בטיל בגידולי היתר משום דחשיב ומ"מ גם כשהעיקר היתר והגידולין איסור ג"כ אסור משום שהגידולין לא בטלו כיון דשביעית אוסרת בכ"ש, אע"כ דכל הטעם שנסתפקנו לומר שאין גידולין מבטלין עיקר הוא משום שנאמר שהגידולין עצמן דינם כהעיקר ואין כאן כלל הערובת איסור והיתר, אלא הכל בדין העיקר ושפיר פשיט מהא דגידולי איסור אוסרין אלמא שעכ"פ אינם נמשכין אחר העיקר להיות כמותן וממילא גידולי היתר מעלין את האיסור מדין ביטול אלו דברי הר"ן ז"ל שם.

אמנם כל הראשונים ז"ל [רש"י ז"ל ותוס' והרא"ש ז"ל והרשב"א ז"ל והמאירי ז"ל] פירשו בפשיטות דמספק"ל אי יש כח בגידולין לבטל העיקר או לא נתבטל ומ"מ פשיטא דהגידולין עצמן הן היתר ואין כאן אלא תערובות איסור והיתר ולפי זה תמוה עובא מהא דפשטינן מדר"ש דסובר דגידולי איסור אוסרין ה"ה דגידולי היתר מתירין, דפשוטו תרוויהו איתנייהו דכשעיקר אסור יש כאן תערובות איסור מחמת העיקר כיון שאינו בטל וכשהגידולין איסור יש כאן תערובות איסור מחמת הגידולין כיון דשביעית אוסרת בכ"ש וכקושיית הר"ן ז"ל.

ואמנם באמת בזה כל הראשונים ז"ל מפרשים דהגמרא דבעי למפשט

זה י"ל דברינו גם לשיטת התוס' דיבמות דפ"ו הנ"ל.

ד) **הרמב"ם** ז"ל בפ"י ממע"ש הט"ז פסק כריו"ח דילדה שיש בה פירות ערלה שהבריכה בזקנה [שהגידולין היתר] מ"מ אפילו הוסיף מאתים של היתר אסורה שאין גידולי היתר מעלין את האיסור וכן פסק פ"ה מכלאים הכ"ד כריו"נ דבגל שגדל מקלתו בכרם ונעשה כה"כ ואח"כ נעקר הכרם אע"פ שהגידולין שגדלו אח"כ אינו כלאים מ"מ אסור שאין גידולי היתר מעלין את האיסור, ומ"מ פסק פי"א מתרומות הכ"ב כר' יונאי דבגל של תרומה שנטעו ורבו גידוליו על עיקרו מותר דהגידולין מעלין את העיקר והרי בגמרא מוכח דר"י פליג אדריו"ח וריו"נ דקאמרינן שביק מר תרין ועביד כחד, וראיתי בחזו"א שביעית סימן ח' שכתב דלפי המסקנא בסוף הסוגיא דפרכינן אדר' יונאי דעכ"פ לא עדיף מגידולי תרומה שאסור אפילו בדבר שזרעו כלה ומשנינן דמיירי בגידולי גידולין לפ"ז שפיר לא פליגי ר' יונאי לדריו"ח וריו"נ דדוקא בגידולין ראשונים קאמרי ריו"ח וריו"נ דאינם מעלים את העיקר האסור אבל גידולי גידולין מעלין וזהו שיטת הרמב"ם ז"ל ושו"מ שכ"כ ג"כ בקרן אורה והוסיף ראי' ממש"כ הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות נדרים גבי שאני אוכל ושאני טועם דמותר בגידוליהן בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין ובאיאר הרמב"ם ז"ל משום דהוי דבר שיש לו מתירין דלא בטיל ולמ"ל טעם זה הרי כבר פסק שאין גידולי היתר מעלין את האיסור. אפילו בדבר שאין לו מתירין ובגמרא דנ"ט לא אמרינן טעם זה דדשיל"מ אלא לישב דעת ר' יונאי דסובר שגידולי היתר מעלין את האיסור דלדידי' ל"ל דנדרים שאני משום דהוי דשיל"מ אבל לפסק הרמב"ם ז"ל כמד"א אין מעלין פשוט דגידולי קונמות אסורין בדבר שאין זרעו כלה כיון שיש כאן חלק האיסור שלא נתבטל, אע"כ דסובר הרמב"ם ז"ל דגידולי גידולין לכו"ע מעלין ומשו"ה הולרך לטעמא דדשיל"מ דמשו"ה אסור אפילו גידולי גידולין ע"ש.

ולכאורה אין הדברים מובנים דבשלמא לפוס מאי דאמרינן בתחילת הסוגיא דר' יונאי סובר דגידולי היתר מעלין את האיסור, ורק שאיכא איסור חדש של גידולי תרומה [שזה איכא אפילו בדבר שז"כ] שפיר מהני כשנעשה גידולי גידולין, דגידולין השניים מבטלין המיעוט שיש בו איסור גידולי תרומה, אבל לפוס מאי דסברינן דגידולי היתר אין מעלין את העיקר ויש בהגידולין חלק ממשות איסור שלא נתבטל מה מועיל מה שחזר ונעשה גידולי גידולין סוף סוף חלק מהממשות איסור יש כאן ולא נתבטל ע"י זה שהוא מעורב בתוספות היתר אפילו כשהיה ההיתר אלף פעמים נגד האיסור.

ונראה לבאר ד"ז היטב דבגל כשזורעו יוצא ממנו ששה או ד' בצלים כדפירש"י ז"ל בפסחים ל"ד, וכל בצל שיצא ראוי ג"כ להצמיח ו' או ד' בצלים, וכשזורעו ומצמיח הוא גידולי גידולין, והנה טעמא דהעיקר לא בטיל בגידולין הוא משום דחשיב, כיון שכל הנצמח בא מחמתו ומשו"ה אע"פ שהגידולין רובו חולין מ"מ חלק התרומה שבו לא בטל, וכ"ז גידולין ראשונים שיצאו כולן מעיקר של איסור אבל כשחוזר ונוטע את הגידולין אז העיקר עצמו רובו היתר ונמצא שגם הגורם לצמיחת הגידולי גידולין הי' רובו היתר ומשו"ה שפיר בטיל חלק האיסור שבו כיון שאינו גורם גמור אלא מיעוטו של כח הצמיחה בא מחמתו של חלק האיסור ונכון בטה"י [מיהו צריך לפרש כמש"כ שזרע גוף הבצל שיצא מגידולין ראשונים דאילו נטע רק את הזרע בצלים א"ל לדין גידולי גידולין שאפילו אותו זרע עצמו נעשה תרומה, מותרין גידוליו, כדתנן

הלשון נאסר בחילופיהן. והטור ז"ל אזיל בשיטת הרמב"ם ז"ל בזה, ומשום הכי כתב (בחבירו) [באוסר על חבירו] דהוי ספק [ואסור], דהוא דלא כדעת הר"ן ז"ל (לעיל מ"ז ע"ב ד"ה ולענין הלכה) דאזלינן בזה לקולא כמו בכל חליפי איסורי הנאה דהוי ספיקא דרבנן, דלשיטת הרמב"ם ז"ל הא דבעי רמי בר חמא הוא בנדרים דווקא משום משמעות הנדר. וא"כ אפי' החליפן אחר יש לאסור, וכן משמע מסתימות לשון הרמב"ם ז"ל (הי"ג והט"ו). וצ"ע בזה, בהא דקי"ל (בשו"ע סימן רל"ו סעיף א') דצריך לקיים שבועתו אפי' בדבר שלא בא לעולם, וכן בדין מקנה דבר שבא לעולם עם דבר שלא בא לעולם דאיכא מאן דאמר דקנה (בשו"ע ח"מ סימן ר"ט סעיף ד' בהג"ה). ועי' בש"ע ח"מ סימן ר"ג ור"ח:

ולפי הנ"ל אין דברי הב"י ז"ל (שם ד"ה לשון תורה) מובנים מש"כ הך ספיקא אי דוקא החליפן בעצמו או אפי' החליפן אחר לדברי הטור ז"ל, כיון דשיטה אחרת לו ז"ל בזה, ולאו מטעם חליפי איסורי הנאה. גם מש"כ שם (בסעיף ב' בד"ה וכן) דהסמ"ג בשם ר"י ז"ל חולק עם הר"ן ז"ל אינו מובן, דבאוסר על חבירו גם הר"ן ז"ל ס"ל דאין סברא לאסור אלא אם החליפן בעצמו. ובש"ע (סימן רט"ז סעיף א') סתם הדברים בזה. ועי' בדברי הש"ך (סק"א) והט"ז ז"ל (סק"ז). ובקונם סתם נראה מדביר הטור והש"ע דמותר בחילופיהן, ודלא כמו שכתב הרא"ש ז"ל בפירושו (ד"ה קונם). ומש"כ הבאר הגולה בזה (באות ג'), כבר השיג עליו הגר"א ז"ל (בסק"ד). ומה שכתב הרא"ש ז"ל דאלו לאו דווקא אלא משום גידוליהם נקט הכי, לא משמע כן לעיל (נ"ב ע"ב) דבעינן מידק מינה הא (כיוצא) [ביוצא] מהן מותר, ולפי דברי הרא"ש ז"ל ליכא למידק, כיון דאלו לאו דוקא, משום הכי תנן איסור חילופיהם דאפי' בלא אלו אסור בהן. ועוד דהיכי קאמר התם דחילופיהן עדיפא ליה משום דיוצא מהן חמיר מחילופיהן הא לדברי הרא"ש ז"ל חילופיהן חמיר דאסור בהן אפי' בסתם קונם, ואילו יוצא מהם בסתם קונם לכ"ע מותר (כדלעיל שם במתני'). ועי' ט"ז ז"ל (סק"ג) שכתב דטעות סופר בדברי הר"ן ז"ל [שכתב] היתר גידולין בקונם כללי [מכל אותו המין], דהא נאסר בכל הפירות, וכתב דאיכא לאשכוחי אם אמר פירות שנה זו עלי. ויש להקשות דזה הוי כפורט [דאסור בגידוליהן], כמו פירות מקום פלוני. ויש לחלק. אבל הרא"ש ז"ל בעצמו כתב (בפירושו בא"ד) דאיכא לאשכוחי גידולין שלא הגיעו לכלל פירות. ודו"ק בכל הנ"ל:

דף נז: גמרא בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית ורבו גידוליו על עיקרו גידולים מעלין את האיסור, או לא. ופי' הרא"ש ז"ל (בד"ה גידוליו) דהגידולין פשיטא ליה דמותרין [ואע"ג דמוסיף מעט מעט] (ו)אינו מתבטל בעיקר, כי הכי דבאיסור לא בטיל קמא קמא, (ואי) [דאי] הוסיף מאתים אסור. והכי משמע לישנא דהש"ס, (והכי) [דהכי] מיבעי ליה גידוליו היתר ועיקרו איסור כו', משמע דפשיטא ליה דגידוליו היתר הם:

אבל הר"ן ז"ל (בד"ה ורבו) פי' דתרווייהו מיבעי ליה דאם העיקר אסור גידולים נמי אסירי כיון שנמשכין מן העיקר, ואי גידולין (הוי) [הוו] היתר ממילא מעלין את האיסור היינו העיקר. ולפ"ז לשיטת הרא"ש ז"ל עיקר הספק הוא אי שייך ביטול בעיקר עם גידולים, כיון דאין זה תערובות גמורה, אבל הגידולין עצמן היתר הם:

ולשיטת הר"ן ז"ל מיבעי ליה אי שדינן גידולין בתר עיקר והגידולין נמי אסירי, או הגידולין היתר הם ומבטלי לעיקר, וגם העיקר מותר. וכל זה דווקא בדבר שאין זרעו כלה, אבל בדבר שזרעו כלה לכ"ע הגידולין מותרין. ויש לדקדק אמאי לא יהיו כל גידולי איסור אסורין מטעם כל היוצא מן הטמא טמא (בכורות ה' ע"ב) כדאשכחן בביצת עוף טמא (חולין ס"ד ע"ב), (ובדבר) [ואף בדבר] שזרעו כלה. י"ל דהוי כאפרוח שנולד מביצת טריפה דלכ"ע שרי, משום דמסרחא והויא כעפרא, כדאיתא בתמורה סוף פרק כל האסורין (ל"א ע"א), והכא נמי הזרע עצמה נרקבת ואח"כ היא גדלה. אבל דבר שאין זרעו כלה א"כ הגידולים מאיסור קא גדלו, ומידי דהוי אולד טרפה לר' אליעזר דאסור (שם ל' ע"ב), ואפי' (ל)רבנן לא פליגי עליה אלא בולד טריפה דמאוירא קא רבי (כדאיתא התם ל"א ע"א), אבל בגידולי איסור לרבנן נמי יהיו אסורים [וא"כ אמאי מבעי ליה הכא בשמעתין]. ולשיטת הר"ן ז"ל יש לומר דהא גופא מספקא ליה אי הגידולין נמשכין אחר העיקר וגם הם אסורין כיון שיצאו מאיסור או דילמא כיון דרבו הגידולין גם העיקר נתבטל ונעשה היתר ולא

הוי יוצא מן האיסור כיון דאין כאן איסור כלל. אבל לפי׳ הרא״ש ז״ל דהגידולים פשיטא ליה דמותרים אע״ג דהעיקר אסור, צ״ע טעמא מאי כיון שיצאו ונתגדלו מן האיסור. וי״ל דגידולי הפירות והצמחים לא באו לכלל זה דיוצא מן הטמא משום דהגידולין הם בריה חדשה, ועיקר גדילתן הוא מן הארץ והאויר, ולא דמו לולד טריפה שמתגדלת בבטן אמה הטריפה, ומשום הכי גידולי איסור בכל גוונא מותרין מן התורה ככל האיסורין:

ועוד נראה דאפי׳ לשיטת הר״ן ז״ל הא דמספקא לן אי הגידולין אסורין ג״כ הוא מדרבנן בעלמא, אבל מדאורייתא וודאי דהגידולין מותרין, וכדמוכח מהא דאין מועלין בגידולי הקדש (מעילה י״ג ע״א), והיינו משום דלא אסירי מדאורייתא, וכמו שכתב הרשב״א ז״ל לעיל (מ״ז ע״א בד״ה הא) גבי בעיא דרמי בר חמא ע״ש:

אלא דאדרבא משם מוכח דאיכא איסור תורה בגידולי הקדש מדפליג ר׳ יוסי וס״ל דמועלין בגידולין, משמע דלרבנן נמי איכא איסורא דאורייתא. וכל שכן לפי מה שפסק הרמב״ם ז״ל (בפ״ה מהל׳ מעילה ה״ו) כר׳ יוסי דמועלין בגידולין, אלמא דגידולין נמשכין אחר עיקרן ואם נתגדלו מאיסור גם הם אסורים. ונראה לחלק דדווקא באילן האסור או שדה האסורה הוא דאיכא איסורא דאורייתא בגידוליהן, כיון דהאיסור קיים ויניקת הגידולין הוא מן השדה או מן אילן האסור, משום הכי גם הם אסורין, אבל הכא מיבעי ליה בגוונא דהזרע הוא האיסור, י״ל דאפי׳ אין זרעו כלה מ״מ מתבטל הוא בגידוליו, וגם הוא אינו אסור. ויתבאר עוד בזה בשמעתין:

והרשב״א ז״ל (בד״ה בצל) כתב דר׳ ישמעאל לא מיבעי ליה אלא מדרבנן, דמדאורייתא וודאי בטל העיקר בגידולין, וכן כתבו התוס׳ ז״ל (ד״ה והכי). אלא דהקשו כנ״ל אמאי הגידולין מותרין, הא הוי זה וזה גורם, העיקר שהוא איסור, והקרקע שהוא היתר. ותירצו דס״ל זה וזה גורם מותר. והקשו על זה דהקרקע לא חשבינן לה בגורם היתר כמו בביצה דספנא בארעא (חולין נ״ח ע״א) דגורם דקרקע אינו דומה לגורם התרנגולת, והכא נמי אין גורם הקרקע דומה לגורם הזרע, וכמו שכתבו ג״כ בעבודה זרה דף מ״ח (ע״ב ד״ה ורבנן). וא״כ אכתי יאסרו הגידולין עצמן. ותי׳ דהכא שהעיקר עצמו מתבטל אין זה גורם דאיסור כיון שאינו בעין, והוא קצת כמו שכתבתי (בדיבור הקודם). אלא דאכתי קשה לזה מהא דמשמע שם במסכת עבודה זרה דנטיעת אגוז של ערלה לא שרי בדיעבד לר׳ יוסי אלא משום דהוי זה וזה גורם, וכדאמרי׳ התם (מ״ט ע״א), אבל בלאו הכי היה אסור אע״ג דהוי דבר שזרעו כלה, דהא אגוז ודאי כלה הוא ואפי׳ הכי גידוליו אסורין. והתוס׳ ז״ל הקשו התם (בד״ה שאם נטע) מאי שנא מגידולי תרומה וטבל ומעשר שני דגידוליהם מותרין (כדתנן בתרומות פ״ט מ״ד). וכתבו לחלק בין איסור הנאה לאיסור אכילה, דבאיסור הנאה בכל גווני הגידולין אסורין דמכל מקום הנאה היא, אבל באיסורי אכילה גידוליהם מותרין מן התורה. ולפ״ז לא (הוי) [הוו] צריכי לחלק הכא גבי בצל של שביעית משום דאינו בעין, הא בלאו הכי שביעית איסור אכילה הוא וגידוליהן מותרין. וי״ל דאם האיסור בעין אסור אפי׳ באיסור אכילה, כמו בשאור של תרומה דהגורם בעין, להכי צריכי הכא למימר דאין גורם האיסור בעין. והשתא לשיטת התוס׳ ז״ל באיסור הנאה גידוליו אסורין (ו)בכל גוונא [ו]אפי׳ בדבר שזרעו כלה, ובאיסורי אכילה (גידולין) [גידוליו] מותרין אפי׳ בדבר שאין זרעו כלה כמו בצל, ומיבעי ליה אי מבטלי נמי לעיקר:

ולשיטת הר״ן ז״ל באיסורי אכילה ג״כ מיבעי ליה באיסור הגידולין בדבר שאין זרעו כלה. ואי העיקר אסור הגידולין נמי אסורין, אבל באיסור הנאה על כרחך מוכרח דגידולין אסורים אפי׳ אם זרעו כלה כמו אגוז של ערלה. ולקמן יתבאר מה שיש לדקדק לכל חד כשיטתיה:

ונראה עוד דלשיטת הרא״ש ז״ל הגידולין מותרין אפי׳ כי לא רבו על העיקר, וכמו שכתב להדיא כי העיקר אינו מבטל הגידולין. ולדעת הר״ן ז״ל היכא דלא רבו פשיטא דהגידולין ג״כ אסורים, כיון דאין בהם כח לבטל העיקר ממילא נמשכין אחר העיקר, וגם הם אסורים. ומה שהצריך רבייה גמורה כמו במידי דאתו מעלמא יתבאר לקמן:

והתוס׳ ז״ל שוין בזה עם הרא״ש ז״ל בהיתר הגידולין אלא דאין טעמן שוה, דהתוס׳ ז״ל כתבו מטעם דגידולי שביעית מותרין דלא החמירו בהם

כמו בגידולי תרומה ואפילו אם אין זרעו כלה מ"מ אין האיסור בעין, ולפ"ז באיסור הנאה הגידולים אסורים וכמ"ש התוס' ז"ל במסכת עבודה זרה:

והרא"ש ז"ל כתב (בא"ד) דילפינן לה מקרא דהמלאה והזרע, דהוסיף מאתים אסור אע"פ שגדל האיסור מעט מעט לא אמרינן קמא קמא בטיל, והכי נמי בגידולי היתר לא בטלי. ולפ"ז אפילו גידולי איסור הנאה לא בטלי ומותרין. וא"כ תיקשי מהא דאגוז של ערלה (בעבודה זרה מ"ח ע"ב) דמשמע דגידולי איסורי הנאה אסורין. וי"ל דהרא"ש ז"ל ג"כ מודה בגידולי איסורי הנאה דאסורין, ולאו מטעם דבטילי אלא מטעם דגם זה הנאה חשיבא, וכמו שכתבו התוס' ז"ל (בעבודה זרה שם), ואפילו בדבר שזרעו כלה:

גמרא ופשיט ליה מן הדא בצל של תרומה כו'. ופירש הר"ן ז"ל (בד"ה בצל) מיהו טבל הוי דהא רבו גידוליו על עיקרו עכ"ל. משמע דהעיקר נמי הוי טבל גמור, וצריך להפריש עליו תרומה ומעשרות. ולפי מה שכתב (לעיל בד"ה ורבו) דצריך ריבוי גמור מאה ואחד, משמע דהיתר העיקר הוא מטעם ביטול ככל האיסורין, וא"כ אמאי הוי טבל גמור, ומידי דהוי אסאה תרומה שנתערבה בטבל גמור דאינה נעשית טבל להפריש עליו ממקום אחר (עיין רמב"ם פ"ג מהל' תרומות ה"ז, ופ"א מהל' מעשר הט"ו), וכיון דס"ל (הכא) דהוי טבל, משמע דביטולו לא הוי כביטול האיסורין אלא נתבטל שמו לגמרי והרי הוא כגידוליו החדשים, וא"כ מנ"ל דבעינן מאה ואחד דילמא בריבוי לחוד סגי לבטל שמו (וימשוך) [וימשך] אחרי גידוליו. ולקמן בשמעתין משמע כדברי הר"ן ז"ל (בד"ה ורבו) דבעינן שיעור הריבוי ושם יתבאר:

דף נז: גמרא שביק מר תרין ועביד כחד דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ילדה שסיבכה בזקינה ובה פירות אע"פ שהוסיפה מאתים של היתר אסור. ואידך בצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם אסור. אלמא דאין גידולי היתר מבטלין לעיקר האיסור, ויש לדקדק לפי מה שכתבתי לעיל (ד"ה והרשב"א) בשם התוס' ז"ל (בעבודה זרה מ"ט ע"א) דבאיסור הנאה הגידולין נמי אסורים, א"כ מאי קושיא מהני תרין, דילמא איסור הנאה שאני דהגידולין נמי אסורים. והתוס' ז"ל (כאן בד"ה ילדה) כתבו דהגידולין שגדלו אחר שסיבכה היתר הם משום דבטלה בזקינה. ולא משמע הכי במסכת עבודה זרה שם דמתיר ר' יוסי אם נטע והבריך והרכיב משום דהוי זה וזה גורם, ולא מטעם דבטלה בזקינה, והיינו משום דלא אמרינן בטלה בזקינה אלא בנטיעה ילדה דבטלה בזקינה והרי היא כאילו עברו עליה שני ערלה אבל לא בנטיעה הבא[ה] מגוף האיסור כמו מאגוז של ערלה, וא"כ הכא נמי כיון דהיו בה פירות איסור ומינייהו קא גדיל א"כ לא מהני הביטול בזקינה, ועל כרחך צ"ל דהיתר הגידולין הכא משום זה וזה גורם הפרי עם האילן, וא"כ היכי מוכח מינה דרבי יוחנן ס"ל דלא מבטלי גידולין לעיקר, דילמא ס"ל דזה וזה גורם אסור, והגידולין עצמן אסורים. וכן משמע מהא דאמר ר' אבהו ילדה [שלא היו בה פירות] שסיבכה בזקינה בטלה (סוטה מ"ג ע"ב, והובא בר"ן ד"ה ילדה). ולמה ליה הביטול תיפוק ליה דהוי זה וזה גורם, אלא משמע דס"ל זה וזה גורם אסור. ועוד מאי פריך מבצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם, דשמע מינה דאין הגידולין מבטלין העיקר, הא התם ודאי הגידולין ג"כ אסורים דליכא אלא חד גורם, דאיסור דהקרקע לא חשיב גורם לשיטת התוס' ז"ל (בד"ה והכי). וי"ל דסוגיא דהכא אזלא אליבא דרבנן דרבי יוסי בהא דאגוז של ערלה דסבירא להו דגידולי איסורי הנאה נמי מותרים, כמו שכתבו התוס' ז"ל התם במסכת עבודה זרה (מ"ט ע"א ד"ה הא).

ובירושלמי פ"א דערלה (ה"ח, וכן בעבודה זרה פ"ג ה"ה, בשינוי גרסא) ראיתי דפליגי חזקיה ור' יוחנן בפירות מאגוז של ערלה ובאפרוח מביצה של עבודת כוכבים, חזקיה אמר אסור ורבי יוחנן אמר מותר, וכן פליגי התם בביצה של הקדש ויצא ממנה אפרוח. ולפ"ז אתי שפיר דר' יוחנן ס"ל להדיא דגידולי איסורי הנאה ג"כ מותרין, ושפיר מוכח מינה דאין גידולי היתר מעלין את העיקר. אלא דאכתי לא שמעינן מינה אלא בדבר שזרעו כלה כמו אגוז של ערלה ודומיא דאפרוח מביצה, אבל בדבר שאין זרעו כלה כמו פירות דילדה ובצל של כלאי הכרם אכתי איכא למימר דגידוליהם אסורין באיסור הנאה. וי"ל דלמאן דס"ל גידולי איסורי הנאה מותרין ולא חשבינן לה הנאה מן האיסור אין חילוק בין דבר שזרעו כלה או לא, וכמו שכתבתי לעיל (ד"ה והרשב"א, דלמ"ד אסורים אין חילוק, וה"ה למ"ד מותרים). אלא דגם בזה מצאתי דפליגי בירושלמי פ"ה דכלאים (ה"ו) דאמר התם [ריש לקיש] פעמים שהקש אסור והדגן מותר כגון שזרע באיסור

ספיחים אבל דעת הר"ם שביעית (פ"ט מ"ח) והרמב"ן פ' בהר והתוס' פסחים (נא) ד"ה כל כל הני רבוותא סברי דירקות שנלקטו בשביעית אע"ג שחל עליהן קדושת שביעית מ"מ ליכא בהו איסור ספיחים וספיחי שביעית שאסורים באכילה לגמרי מיירי בהני ספיחים שתחילת גידולן היתה בשביעית ונתגדלו ונלקטו בשביעית. ודעת רבינו ניסים גאון שהביאו בתוס' קדושין (ג ע"א) דבירקות לא אזלינן בהר לקיטה גם לענין קדושת שביעית אלא דאזלינן בהו בתר רוב גידולין והיה א"ל דלדידי' גם לאיסור ספיחים היכי דרוב גידולין היתה בשביעית אע"ג שנלקטו בשמיטה יש בהו איסור ספיחים. אמנם אין בזה הכרע דא"ל דגם הוא מודה דלאיסור ספיחים דרבנן בעינן ג"כ שילקטו בשביעית והנה כל הראשונים פליגי על ר"ג גאון כמש"כ הר"ם שביעית (פ"ט מ"ח) דכולם סברי דקדושת שביעית אינה חלה אלא כשהלקיטה היתה בשביעית דהא דתנן שביעית (פ"ו מ"ד) מאימתי מותר אדם ליקח ירק במולאי שביעית משיעשה כיולא בו הייטו משום דאזלינן שנלקטו במולאי שביעית כמש"כ הר"ם שם. מ"מ מבואר דירק שתחילת גידולו וגם לקיטתו היה בשביעית אסור משום ספיחים לד"ה ומה"ע כשמזכיר ספיחים בכל ההשובה מזכיר בכה"ג משום דזה הוא לד"ה אף כי פירושא דשמעתא שנפרש א"ש לכל חד כדאית ליה:

סעיף ד גם יש לעיין הא דבכל הסוגיא מדמינן גידולי איסורי אכילה לגידולי איסורי הנאה כדאמרינן דמאן דמתיר בבטל של תרומה ה"ס דמתיר כה"ג בערלה וכה"כ ולא עוד דבטל של תרומה הא אינו אסור אלא מדרבנן דמה"ת תרומה אינו נוהג בבטל וגם הכא מיירי בבטל של גידולי תרומה כדאמרינן נדרים (ס ע"א) מ"מ אמרינן דלדידי' ה"ה שמתיר בערלה וכה"כ וקשה הא אנן חזינן נבי גידולי איסור מדבר שורשו כלה דלא דמי גידולי איסורי אכילה לגידולי איסורי הנאה. דגבי גידולי איסורי הנאה אמרינן ע"ז (מט ע"א) דזה תלוי בהאי פלוגתא דזוז"ג אי שרי או לא. אבל גידולי איסורי אכילה מותר לד"ה כדאנן תרומות (פ"ט מ"ו) הטבל גידוליו מותרים וכתבו בתוס' ע"ז שם ד"ה שאם נמצא דהייטו טעמא דגבי גידולי איסורי אכילה כיון שאינו אוכל האיסור עצמו משו"ה שרי לכו"ע אבל בגידולי איסורי הנאה כיון דמ"מ הוא נהנה. משו"ה אפשר לאסור וא"כ הא גבי גידולי איסור מדבר שאין זרעו כלה ג"כ אפשר לחלק בהכי דימא דבבטל של תרומה מה שניתוסף בו מותר כיון דאינו האיסור עצמו אבל בגידולי איסורי הנאה הא מ"מ הוא נהנה ומצאתי כי כבר העירו האחרונים בזה אמנם לפי מה שבררנו לעיל באריכה דכמו דגבי איסורי הנאה כל מה שנתהוה ממנו ע"פ גורם אחד אסור בהנאה ה"כ כל מה שנתהוה ע"פ גורם אחד מאיסורי אכילה אסור באכילה ומאיסורי אכילה דרבנן ג"כ אסור באכילה מדרבנן וכל שנתהוה ע"י זוז"ג בין באיסורי הנאה בין באיסורי אכילה תליא בהאי פלוגתא דאמאי אי זוז"ג שרי והא דגידולי איסורי אכילה מדבר שורשו כלה מותר לכו"ע זה הוא מטעמא אחרינא משום דקיי"ל ע"ז (סא) בכל איסורי אכילה דכשנפסלה מאכילה כלב פקע איסורו וא"כ דבר שורשו כלה קודם שיצמח כיון שכלה הזרע ונעשה עפר פקע איסורו וכשיצמח אח"כ מתגדל מהיתר משו"ה מותר וכדאשכחן כה"ג ממש תמורה (לא ע"א) גבי אפרוח מביצה טרפה דאמרינן שם איתא קנביל לכי מסרח וכי מסרח הוה עפרא ומהתירא קנביל וכ"ז הוא גבי איסורי אכילה אבל גבי איסורי הנאה הא אפילו עפרן אסור ואפילו הנשרפין דאפרן מותר היינו כשנשרפו אבל אם נרקבו עפרן אסור כמו שבררנו לעיל משו"ה אפילו גידולים מדבר שורשו כלה ג"כ מתגדל מאיסור משו"ה תליא אי זוז"ג מותר והאי סברא ליכא אלא גבי דבר שורשו כלה אבל בגידולי איסור מדבר שאין זרעו כלה כיון דבאיסורי אכילה נמי לא פקע האיסור ממנו משו"ה הכל שוה דאי נימא בבטל מאיסורי אכילה כגון תרומה דמה שניתוסף בגידוליו מותר ומבטל העיקר ה"כ באיסורי הנאה ומשו"ה מדמינן להו להדדי וזה ברור הרבה:

סעיף ה והנה בהא דפליגי אמוראי אי גידולי איסור מבטלין את העיקר נחלקו רבוותא דהתוס' והמאירי והרא"ש והטי"מ כולם כתבו דמה שניתוסף בבטל מותר לכו"ע והמאירי והטי"מ כתבו טעמא דמלתא משום דהוה זוז"ג דהעיקר האסור ויניקת הקרקע של היתר גרמו לגידולין שיבואו וכל הני אמוראי סברי דזה וזה גורם מותר אלא דמאן דאוסר סובר דהעיקר חשוב ואינו מתבטל בגידוליו והרא"ש כתב דמה שנתגדל אינו מתערב יפה בעיקר משו"ה א"ל שאינו בטל אבל הר"ן כתב דהני אמוראי פליגי אי מה שניתוסף בבטל הוא מותר או לא דמאן דאוסר סובר כיון דמה שניתוסף נמשך מן העיקר האסור הרי הן כמותו ולהר"ן הא דאמרינן בגמרא הכי קמבע"ל גידוליו היתר ועיקרו אסור כיון דרבו גידוליו מבטלין את האיסור או לא כוונת הגמר' דאמרינן או לא היינו דהגידולין ג"כ אסורין דכיון שהם נמשכים מן האיסור הרי הן כמותו:

והנה יש להסתפק בכונת הר"ן אם כונתו דמאן דאוסר סובר כיון שנמשכים מן האיסור הרי הן כמותו היינו כמותו ממש ללקות על אכילתו כמו שלוקין על העיקר או דכונת הר"ן דכיון שנמשכים מן האיסור הם אסורים לפי שנתהוו מאיסור ואין להתירם משום זוז"ג ונבאר שני האופנים דא"ל דמאן דאוסר סובר כיון שהאיסור עצמו נתגדל ונתעבה משו"ה לוקין על התוספת כמו על העיקר ומאן דמתיר סובר דמ"מ

דמ"מ כיון שהוא דבר חדש שנתגדל ע"פ יציקה חדשה א"א ללקות עליו וגם א"ל דלכו"ע אין לוקין על מה שניתוסף בבגל אלא דמאן דאוסר סובר דאין להתיר מה שניתוסף משום זה וזה גורם דכיון דהבגל של איסור בעצמו מתעבה ומתגדל א"כ זה דומה להא דאמרינן חולין (נח ע"א) גבי בילה טרפה דספגה מארעא שאסורה דכיון דמאיסורא מתגדל הוה גורם אחד דאיסורא כלומר דאע"ג דהתם נמי אי לאו דספגה מארעא לא הוה מולדה הבילה מ"מ לא חשבינן להקרקע לגורם דהתירא דנימא דזה הוה זה וזה גורם דכיון דעיקר גידולה של בילה הוה מאיסור לא חשבינן לסיוע של קרקע לגורם דהתירא והכי נמי הכא כיון דהאיסור בעצמו מתגדל לא חשבינן הכא ליציקת הקרקע לגורם דהתירא דדוקא גבי גידולים מדבר שזרעו כלה חשבינן ע"ז (מט ע"א) זה וזה גורם אבל הכא דהאיסור בעצמו מתגדל לא ומאן דמתיר סובר דבבילה טרפה דספגה מארעא התם ליכא יציקת הקרקע של היתר בבילה אבל הכא מה שניתוסף הוא משום יציקת הקרקע שפיר הוה זה וזה גורם. והנה המאירי שכתב דהכא לכולי עלמא מותר משום זה וזה גורם הקשה על עצמו מהיא דחולין דבילה טרפה דספגה מארעא דלא הוה זה וזה גורם ותי' דהכא דאיכא יציקת הקרקע של היתר עדיף טפי ולהר"ן א"ל דהני אמוראי פליגי בזה אי כה"ג הוה זה וזה גורם או לא אמנם מדברי הר"ן שכתב בכל הסוגיא האי סברא דכיון שנמשך מן העיקר הרי הן כמותו אפילו להתירא אם העיקר הוא מותר ונתגדל אח"כ באיסור כמש"כ מדרים (מ) ד"ה דלמא לתומרא שאני ושם (נח ע"א) גבי שביעית ד"ה אבל לאכילה א"כ נראה דמש"כ הר"ן היכי דהעיקר אסור דמה שניתוסף כיון שנמשך ממנו הרי הן כמותו היינו כמוהו ממש ללקות על אכילתו כיון דלהר"ן האי סברא מהני ג"כ לקולא:

והנה קודם שנברר מה שנלע"ד בזה נקדים להבית מה דתמיה לי מלתא טובא על כל הני רבוותא טובא שהבאתי שכתבו דמה שניתוסף באיסור הוא מותר לכולי עלמא משום זה וזה גורם אלא דפליגי אי הגידולין מבטלין את העיקר האסור וקשה טובא מהא דקא מבעיא ליה מנחות (סט ע"א) בשיבולת שהביאה שלש קודש לעומר ועקרה ונטלה לאחר העומר והוסיפה מהו ופשטינן לה התם להתירא נמי מהיא דאר"י ילדה שסיבכה בזקנה וכה פירות אע"פ שהוסיפה נותרים אסור כלומר דכי היכי דבעלה מה שניתוסף בפרי הוה כעיקר ואסור הכי נמי גבי חדש מה שניתוסף בשיבולת הוה כעיקר ומותר וקשה טובא הא לכל הני רבוותא טעמא דר"י הוא משום דאין הגידולין מבטלין את העיקר אבל מה שניתוסף בפרי מותר א"כ לא דמי זה כלל להיא דשיבולת דהתם הא לא שייך ביטול חדא דהתם הא מה שניתוסף באיסור הוא רבה על העיקר המותר ועוד הא חדש הוה דבר שיל"מ שאינו בטל ומהתם לכאורה איכא ראיה ברורה לדעת הר"ן שהבאתי שכתב דטעמא דר"י הוא משום דכל הנמשך מן העיקר האסור הוה כמוהו ולכאורה מהתם אפשר להבית ראיה להאי סברא דהוה כמוהו ממש גם למלקות משו"ה אמרינן התם האי סברא ג"כ לקולא דכל הנמשך מהיתר ג"כ מותר דהוה כמוהו ממש:

סעיף ו אמנם מה שנלע"ד לייסב לכל הני רבוותא דהנה מלאתי בירושלמי דפליגי אמוראי בהא מלתא גבי ערלה בילדה שסיבכה בזקנה וכה פירות וניתוספו אי לוקין על התוספת או לא דגרסינן ערלה (פ"א ה"ג) ר' אבוהו בשם ר' יוחנן אתרוג שחנטו בשנת ערלה ויצא בשנת היתר וסיפקו לחבירו אפילו מוסיף כמה אסור שאין גידולי איסור מעלין את האיסור ר' זירא בשם רבנן אתרוג שחנטו בשנת ערלה ויצא בשנת היתר וסיפקו לחבירו אפילו הוסיף כמה אסור ולוקין עליו בכזית א"ר מיאשיא לר"ז תרהין מילין אתון אמרין ואינון פליגין הדא על הדא הכא אתון אמרין שאין גידולי איסור מעלין את האיסור והכא אתון אמרין ולוקין עליו בכזית וילקה לפי חשבון שיש בו עכ"ל הירושלמי כלומר דר' מיאשיא מקשה דמליסנא דר' יוחנן דמייתינן התם מעיקרא דאמר בילדה שסיבכה בזקנה וכה פירות דאין גידולי איסור מעלין את האיסור מהאי ליסנא מוכח דמ"מ מה שניתוסף לא הוה ערלה ממש אלא שאינו מבטל העיקר ומשו"ה כשאכלו אינו חייב מלקות אלא אם אכל כ"כ כד שיהא בו כזית מהעיקר האסור דהא על התוספת אינו לוקה ומקשה על ר' זירא שאמר משום רבנן ולוקה עליו בכזית א"כ מוכח דסברי דגם התוספת הוה כערלה ממש משו"ה אמר דאינהו פליגי אהדדי:

והנה לע"ד נראה דגם בבבלי פליגי בהא מילתא דהסוגיא בנדרים (מ ע"א) דמייתינן התם הא מילתא דר' יוחנן דילדה שסיבכה בזקנה אפילו הוסיף כמה אסור ומפרשינן בגמרא דטעמא דר"י משום דאין גידולי היתר מעלין את האיסור ודאי דסברינן שם דאינו לוקה על התוספת אלא שאינו מבטל את העיקר וזה הוא כר' מיאשיא דירושלמי שהבאתי אמנם במנחות (צ ע"ב) מייתינן שם ג"כ הא מילתא דר' יוחנן ומפרשינן שם דטעמא דר"י משום דהגידולין אזלי בתר עיקר נראה מזה דבמנחות סברינן כר"ז בירושלמי שהבאתי דלוקין על התוספת דהוה כעיקר ממש וכבר האריכו לקמן בזה ושם הבאתי כמה וכמה ראיות לזה חדא מליסנא דגמרא דבנדרים שם אמרינן דטעמא דר"י משום דאין גידולי היתר מעלין את האיסור ובירושלמי דערלה שהבאתי דייקינן מהאי ליסנא דאינו לוקה על התוספת וכיון דבנדרים אמרינן האי ליסנא מוכח דסוגיא זו סובר דאינו לוקה על התוספת אבל במנחות לא אמרינן ה"ט אלא דאמרינן

פרק הנודר מן הירק

שמעתתא דגידולין

נ"ז:

ישמעאל איש כפר ימא וכו' העלה בידו בצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית. בר"ש בשביעית פ"ט מ"א כ' דמה"ט נקט שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית שאם לא היה עוקרו בשביעית והיה נשאר משביעית לשמינית אפילו לא רבו גידוליו על עיקרו היה מותר דבירקות אזלי' בתר לקיטה וכיון שנלקט בשמינית חשוב בצל שמינית ושרי. וכן משמע מדברי התוס' הכא בד"ה העלה בידו שכ' שגדל בשביעית ועקרו בשביעית ויש לו דין פירות שביעית לענין ביעור ושאר דינין. והיינו שכבר חל על העיקר דין פירות שביעית ומה"ט מספק"ל בנטעו שוב בשמינית אם ישתנה דינו. ולקמן נ"ח: מייתי בגמ' לפשוט הספק מדין חסיות שמותר לאכול משל חשוד במוצאי שביעית ולא הוזכר שעקרם ונטעם שנית וא"כ לדברי הר"ש בכה"ג ודאי דאזלי' בתר לקיטה. וצ"ל דמיירי בענין שזרע בשמינית מספיחים שגדלו בשביעית. אולם בלשון התוס' שם בד"ה אם ישראל חשוד משמע שנשארו בקרקע משביעית וצ"ע.

ורבו גידוליו על עיקרו. כ' הר"ן דלאו רבייה בלחוד קאמר אלא רבייה שכיוצא בה במידי דאתי מעלמא היה בה כדי לבטל את האיסור. ומשמע לכאורה דהיינו בס' או בק"א בתרומה וכ"כ בחי' ראמ"ה ובשטמ"ק. אולם יעוי' בתורי"ד שכ' דלהצד שאין העיקר בטל הגידולין הוא אפי' אם איכא ששים בגידולין ולהצד שבטל העיקר בגידולין הוא אפי' אם ליכא ששים שהקרקע מבטלו. ובדעת הר"ן יעוי' בחזו"א שביעית סי' ח' סק"ט שלמסקנא ודאי אי"צ ששים שאין ביטול זה כשאר ביטולים. והגרש"ש בשערי יושר ש"ג פט"ו כ' דאי"צ ס' דכל הטעם דבעי' בעלמא במין במינו ס' הוא משום גזירה אטו אינו מינו דאיכא נותן טעם ובעי' ס' מדאורייתא אולם בגידולין ל"ש שיהא תערובת באינו מינו ומשו"ה לא הצריכו רבנן ששים.

והכי קמיבעיא ליה גידוליו היתר ועיקרו אסור וכיון דרבו גידוליו מעיקרו אותן גידולי היתר מעלין את האיסור או לא.
מדברי הר"ן הרא"ש והתוס' הכא מבואר ג' דרכים בביאור הספק. דהרא"ש והתוס' כ' דודאי הגידולין מותרים והספק הוא רק אי גידולי ההיתר מבטלין לעיקר אלא דהתוס' נקטו דמדאורייתא פשיטא ליה דבטל ומספק"ל אי מדרבנן העיקר אינו בטל לפי שהוא חשוב. ומדברי הרא"ש משמע דמספק"ל מה"ת אי בטל או לא. אולם הר"ן כ' דעיקר הספק הוא בדין הגידולין עצמם אי נאסרין כיון שיוצאין מן העיקר שאינו כלה או שהן מותרים וממילא מבטלין את האיסור. והא דנקט הספק אי מעלין את העיקר היינו משום דהא בהא תליא שפשיטא ליה שאם אין הגידולין אסורין שיבטלו את העיקר. ולכאורה מבואר מהר"ן דלענין דין ביטול ברוב לא מספק"ל כלל שרוב גידולין מבטל את העיקר וכל יסוד הספק הוא בדין הגידולין עצמן. [והוא להיפך משי' הרא"ש דפשיטא ליה שהגידולין מותרים ומספק"ל בדין ביטול ברוב]. ובעיקר הספק לא נתבאר בר"ן צדדי הספק ועי' בקר"א שכ' לבאר דהא קיי"ל שהיוצא מן הטמא טמא וא"כ יש לאסור הגידולים משום יוצא מן האיסור. [ובשלמא בזרעו כלה כיון שכלה הזרע קודם שגדל ל"ש בזה יוצא וכביצת אפרוח טריפה שאינה אסורה משום דאסרחה, אולם באין זרעו כלה יאסר משום יוצא]. והצד שהגידולין מותרים דכיון שרבו הגידולים על העיקר ונמצא שהעיקר עצמו יכול להתבטל ומשום זה לא חשוב יוצא מן האיסור דשוב ליכא איסור. ועי' במרומי שדה שכ' שיש לאסור את הגידולין משום דהעיקר חשוב מעמיד לגבם או דילמא דכיון שגם הקרקע מצטרפת להצמיח לא חשוב מעמיד. והנה לדבריהם צ"ע לשון הגמ' גידוליו היתר ועיקרו אסור דמשמע דפשיטא לן שהגידולים מותרים והלא הא גופא מספק"ל. ועוד ק' דהנה הר"ן לקמן הוכיח כדבריו מהא דדחו בגמ' בהא דליטרא בצלים שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה ומוכח מזה לכאורה שהגידולין מבטלים את העיקר שיהא טבל כהגידולין ודחו בגמ' דילמא לחומרא שאני. והק' הר"ן דאי נימא דפשיטא ליה שהגידולין דינן חלוק מהעיקר א"כ הוי חומרא דאתי לידי קולא שהרי הגידולין הוי טבל מה"ת והעיקר אינו טבל אלא משום חומרא ונמצא שהוא מעשר מן הפטור על החיוב. ובע"כ שאם אין גידולין מבטלין את העיקר הרי הן כמוהו. ואם כל הצד לעשות דין גידולין כדין העיקר הוא משום יוצא הרי ל"ש זה אלא באיסור ולא בהיתר, וודאי פשיטא דזורע חולין מתוקנים הגידולין הוו טבל. [ובאמת בגמ' במנחות ע. הק' כעי"ז עיי"ש שמה שתי' לא יתרץ קו' זו]. וכן ק' בהא דביאר הר"ן לקמן נ"ח. דמייתי ראיה מדברי ר"ש דבצל שישית שנכנס לשביעית שאסור אם גדל כל שהוא בשביעית אף דגידולין כל שהוא ודאי לא יבטלו העיקר וכ' הר"ן דראיית הגמ' היא דמ"מ מוכח שאין גידולין נמשכין אחר העיקר ולכך הן נאסרין בשביעית. וגם זה תמוה דהיאך עיקר ההיתר ימנע מהגידולין להאסר משום שביעית. ועוד יש לתמוה שהר"ן לא הזכיר כלום לבאר את עיקר הספק ובכל הסוגיא לא נזכר כלום מזה. ולכך נראה לבאר כוונת הר"ן שאין הנידון בגידולין משום איסור העיקר דווקא אלא עיקר הנידון הוא אם דין הגידולין כדין העיקר או לא. והיינו דאע"ג שאין סיבת האיסור או ההיתר שווה בעיקר ובגידולין שבעיקר יש סיבה שיהא אסור שהרי גדל בשביעית והגידולין שגדלו בשמינית צריכים להיות מותרים, מ"מ י"ל דבעיקר שם הפרי אין הגידולין חולקים שם לעצמן וכיון שהן נמשכין ויוצאין מן העיקר שהוא פרי שביעית א"כ אף שם הגידולין הוא פרי שביעית. א"ד דמכיון שהגידולין גדלו בזמן היתר יתחלק הפרי ויהא עיקרו פרי שביעית וגידוליו פרי שמינית. וכיון שהגידולין הן רוב לגבי העיקר ממילא יתבטל העיקר בגידולין. [ועי' לקמן נ"ט. שנתבאר דפליגי רב חסדא ורבה בביאור טעמא דהגידולין מבטלין לעיקר אם הוא רק משום ביטול ברוב או דהוי ביטול מציאות העיקר לגמרי]. והנה הצד שהעיקר מושך הגידולין אחריו הוא משום חשיבות העיקר שממנו יוצאין הגידולין אולם מעלת הגידולין על העיקר היא רק משום שהן רוב לגבי העיקר. ונראה דמש"כ הר"ן לבאר לשון הגמ' שהספק אי גידולין מעלין את העיקר משום דהא בהא תליא אין כוונתו רק משום דזה הוי נ"מ שאם הגידולין היתר ממילא יבטלו אלא שדין הביטול גופא הוא ג"כ תלוי בעצם צדדי הספק הנ"ל דאי נימא שהעיקר חשוב למשוך הגידולין אחריו א"כ אף לא יתבטל לגידולין משום זה. ואי נימא דמעלת הגידולין שהם רוב עדיפא ואינן נמשכים אחר העיקר א"כ אף יבטלו אותו. ומה"ט נקטו בגמ' לשון זה משום שנכלל בו גם דין הגידולין וגם דין העיקר ואם הגמ' היתה אומרת אותן גידולין מה דינם עדיין לא שמענו שיבטלו את העיקר. ולפי"ז גם להר"ן איכא ספק אי גידולין מבטלין לעיקר או לא אלא שספק זה תלוי בדין הגידולין עצמם. [ואמנם לקמן מבואר דמשכח"ל שיהא חלוק דין הגידולין מדין העיקר עי' לקמן נ"ח. בר"ן ד"ה אבל

לאכילה היכא שהגידולין מיעוט ולקמן נ"ט: ד"ה ועד כאן אפי' כשהגידולין רוב, ועיי"ש בר"ן מש"כ לבאר בזה. וחזינן מזה צד שלישי דהעיקר יהא דינו אחד והגידולין יהא להם דין אחר ומ"מ הכא סברה הגמ' דלעולם הגידולין והעיקר דין אחד להם ולכך הספק בדין הגידולין תלוי בספק לגבי ביטול ברוב וכשנ"ת].

והרא"ש כ' דהא פשיטא לן דהגידולין אינן בטלים בעיקר [ואע"פ שהם רוב מ"מ נימא קמא קמא בטיל]. מדחזינן גבי כלאים שאם הוסיף א' ממאתים הכל נאסר ואי נימא דכל קצת שגודל מתבטל לעיקר א"כ לא משכח"ל איסור כלאים אלא בזרוע מעיקרו. ולדעת הר"ן דמספק"ל אי גידולין אסורין צ"ב מאי שנא מכלאים דחזינן שאין הגידולין מתבטלים לעיקר. ולכאורה י"ל ע"פ מש"כ הרמב"ן בב"ב ב: לתרץ אמאי לא אמרי' בכלאים קמא קמא בטיל משום דאין כאן תערובת איסור דזה בפנ"ע וזה בפנ"ע מותר והיתרא לא בטיל ורק כשהוסיף מאתים אסור. [ולכאורה כוונתו שאיסור כלאים הוא מחמת תערובת היניקה שיונקים הירקות מן הכרם וכל יניקה כשלעצמה מותרת ותערובתם אסרה תורה ומה"ט ל"ש בזה ביטול. ורק כשהוסיף מאתים אזי נאסר כל התערובת וליכא מבטל ומתבטל. ועי' כעי"ז בתוס' בע"ז ס"ה: ד"ה הבגד גבי כלאי בגדים ובב"ח]. אולם כ"ז לא מהני רק לתרץ אמאי לא נימא קמא קמא בטיל מדין ביטול ברוב, אולם עדיין קשה להצד דמבואר הכא דגידולין כיון שנמשכים ויוצאים מן העיקר הרי הן כמוהו ה"נ נימא בכלאים שמה שגדל באיסור מ"מ יהא מותר כיון שנמשך ויוצא מן העיקר שאינו כלאים. ואין לומר שרק עיקר האסור מושך אחריו גידוליו אבל עיקר שהוא היתר לא מושך אחריו גידוליו דהא הגמ' לקמן נ"ח. מייתי ראיה מהא דגידולי שביעית אסורים אף שהעיקר הוא ששית. וביאר הר"ן דמייתי ראיה שאין גידולין נמשכין אחר העיקר. והנראה לומר בזה דעיקר יסוד הנידון שנסתפק ישמעאל הוא דווקא בשביעית דהתם יסוד דין הפרי הוא מחמת שם פירות שביעית שלו ובזה י"ל שיהא דין אחד לכל הפרי. אולם בכלאים י"ל שאינו דין על כל הפרי אלא שמה שגדל באיסור אסור ומה שגדל בהיתר מותר ולכך ל"ש בזה לומר שהגידולין לא יאסרו מאחר שהם יוצאים מהעיקר המותר. ואמנם נראה שבדין כלאים עצמם יש לדחות דבאמת כן הוא שהוא דין על כל הפרי וגם בזה שייך לומר שיהא הגידולין נמשכין אחר העיקר להיות כמוהו, והכי מבואר מהא דמייתי לקמן בסמוך להוכיח מהא דר' יונתן דבצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם אסור וכ' שם הר"ן אלמא גידולין כיון שמן העיקר הם יוצאין הרי הם כמוהו. ומבואר שאף בכלאים שייך לומר שגידולין ימשכו אחר העיקר. אולם בעצם היסוד דלאו בכל דבר אמרי' שהגידולין ימשכו אחר העיקר נראה להוכיח דהנה לקמן נ"ח: מייתי בגמ' ברייתא דליטרא מעשר טבל שזרעה בקרקע והשביחה והרי היא כעשר ליטרין אותה ליטרא מעשר עליה לפי חשבון. ועי' בר"ן שם שביאר דמיירי שזרע בשביעית ולכך כל מה שגדל הוי פטור ומ"מ אותה ליטרא אינה בטלה בגידולין. ובגמ' התם מקשי מזה על המבואר שם דשביעית בטילתה ע"י קרקע עיי"ש. וקשה אמאי לא מייתי מברייתא זו הכא להוכיח שאין גידולין נמשכין אחר העיקר דהא אין כל העשר ליטרין נעשין מעשר. ונראה ברור דודאי פשיטא לן דליכא שום סברא שכיון שחל בעיקר שם מעשר שיהו כל גידוליו מעשר שאין זה דין שתלוי בגדילת הפרי [ואף אפשר לעשות פרי שחציו מעשר וחציו חולין] ולכך אינו שייך כלל לסוגיין ודו"ק. ומה שעדיין צ"ב כיון דחזי' דבכלאים שייך לומר שגידוליו ימשכו אחר העיקר אמאי באמת בהוסיף מאתים אסור. ונראה לומר בזה דהנה בדברי הרמב"ן בב"ב שהובא לעיל מבואר דקודם שהוסיף מאתים חשוב הכל היתר ומה"ט לא בטיל. ומ"מ בהוסיף מאתים נאסר והביאור בזה דזהו גופא איסור כלאים דפרי שיש בו תערובת יניקה בשיעור של אחד ממאתים כולו אסור. ולפי"ז לגבי זה ל"ש לומר שימשכו הגידולין אחר העיקר דאף שבעיקר עצמו לא היתה יניקה מהכרם מ"מ השתא נוסף בו יניקה וכולו אסור. ואף בשנוסף בגידולין הכל אסור דתערובת אסרה תורה ומה לי נתערב בתחילה ומה לי נתערב בסוף. [אלא דלא חשיב תערובת אלא כשיש בו א' מאתים]. אולם היכא שהעיקר נאסר כבר וחל בו שם כלאים בזה כ' הר"ן שאע"פ שלאחמ"כ הוסיף מאתים בהיתר [ואין בגידולין שם תערובת] מ"מ הגידולין ימשכו אחר העיקר האסור שכבר חל בו שם איסור. ודו"ק. שו"ר דבר"ש בערלה פ"א מ"ה הק' קו' זו דיעו"ש דמייתי להסוגיא דמנחות ס"ט: דנסתפקו בדעת ר' יוחנן ור' יונתן דלקמן אי פשיטא להו דאזלי' בתר עיקר בין לקולא ובין לחומרא או דמספקא להו ולחומרא אזלי' בתר עיקר ולא לקולא. והק' ע"ז הר"ש דתפשוט מהא דבכלאים אם זרוע ובא והוסיף מאתים נאסר העיקר אלמא אזלי' בתר תוספת. וכן הק' מהא דמבואר שם בערלה שזקינה שבה פירות וקצצה ונטעה שנית אם הוסיף מאתים בפירות נאסר משום ערלה אלמא אזלי' בתר תוספת. ועיי"ש שכ' די"ל שדווקא גבי כלאים וערלה דילפי' בכלאים מהא דכתיב המלאה וכתיב הזרע דזרוע ובא נמי נאסר בע"כ ילפי' דאזלי' אף בתר תוספת לחומרא וה"ה ערלה דדמי לכלאים.

ובעיקר שי' הרא"ש בביאור הספק משמע שהוא תלוי בביאור הא דדרשי' בכלאים שאם הוסיף מאתים אסור ולא בטל התוספת אם הוא רק משום דלא אמרי' בזה קמא קמא בטיל לפי שהגידולין תמיד גדלין והולכין בלי הפסק. [וכ"כ הרמב"ן בב"ב שם בתי' הראשון]. או שליכא דין ביטול בעיקר וגידולין וכשם שאין עיקר מבטל לגידולין ה"נ אין גידולין מבטלים לעיקר. [ולפי"ז צ"ל ג"כ דהטעם דבלא הוסיף מאתים מותר אינו משום ביטול כלל אלא דלא חשיב איסור כלל היכא שלא הוסיף מאתים, ועי']. והוסיף הרא"ש לבאר אמאי ליכא ביטול בעיקר וגידולין ולא דמי לשאר איסורין שבטלים ברוב משום דהנך לא מתערבי לגמרי יחד אלא נתוספו גידולין על העיקר. עכ"ל. וצ"ב כוונתו בזה. ואין לומר שכוונתו שאין מתערבין אלא העיקר עומד לעצמו והגידולין לעצמם דלקמן בד"ה דילמא לחומרא כ' הרא"ש דהיכא שהעיקר הוי חולין מה"ת והגידולין טבל גמור יכול לעשר מיניה וביה ולא אמרי' דילמא מעשר מן הפטור על החיוב דאפי' למ"ד אין בילה הכא מודה שיש בילה כי היניקה ולחלוחית הקרקע מבלבל ומערב יחד. ומבואר להדיא שהכל מעורב ממש. ולכאורה נראה כוונתו שאין כאן דין תערובת. והיינו שיסוד דין תערובת הוא כשנתערבו ב' דברים נפרדים שכ"א הוכר מתחילה בפנ"ע וכ"א סותר את דינו של השני. אולם הכא הוי פרי אחד שחלקו גדל באיסור וחלקו בהיתר ומ"מ הוי דבר אחד ובזה ל"ש דין ביטול ברוב. ודומה למש"כ המרדכי בחולין [סי' תשל"ז] דלא אמרינן ביטול ברוב אלא בדבר שהיה ניכר בפנ"ע מתחילה ואח"כ נתערב אבל בדבר שתחילת ביאתו לעולם בתערובת לא. [ומ"מ לא דמי דברי המרדכי להכא לגמרי דהכא הוכר מתחילה העיקר בפנ"ע ומה"ט מספק"ל בזה. ועי' מש"כ בזה בנדרי זריזין ובמהרי"ט אלגאזי בכורות פ"ג אות ל' ובמהרי"ץ חיות כאן]. אולם עי' לשון הרא"ש לקמן נ"ח. ד"ה דילמא במדוכנין דמשמע התם שבמציאות אין מעורבין הגידולין והעיקר וצ"ע.

תוד"ה ועיקרו אסור. והקשה הר"ר אליעזר ממיץ וכו'. עי' חת"ס שכ' שדברי התוס' משובשים קצת ועי' תוס' רא"ש. וסדר דברי התוס' שהק' אמאי באמת אין הגידולין אסורים משום שנגרמו מאיסור ותי' דס"ל זה וזה גורם מותר ואין העיקר לבדו גורם אלא בצירוף הקרקע. והר"ם הק' ע"ז דקרקע ועיקר לא הוי זה וזה גורם כיון שאינן מענין אחד. ועי' תוס' בע"ז מ"ט. דס"ל כהר"ם